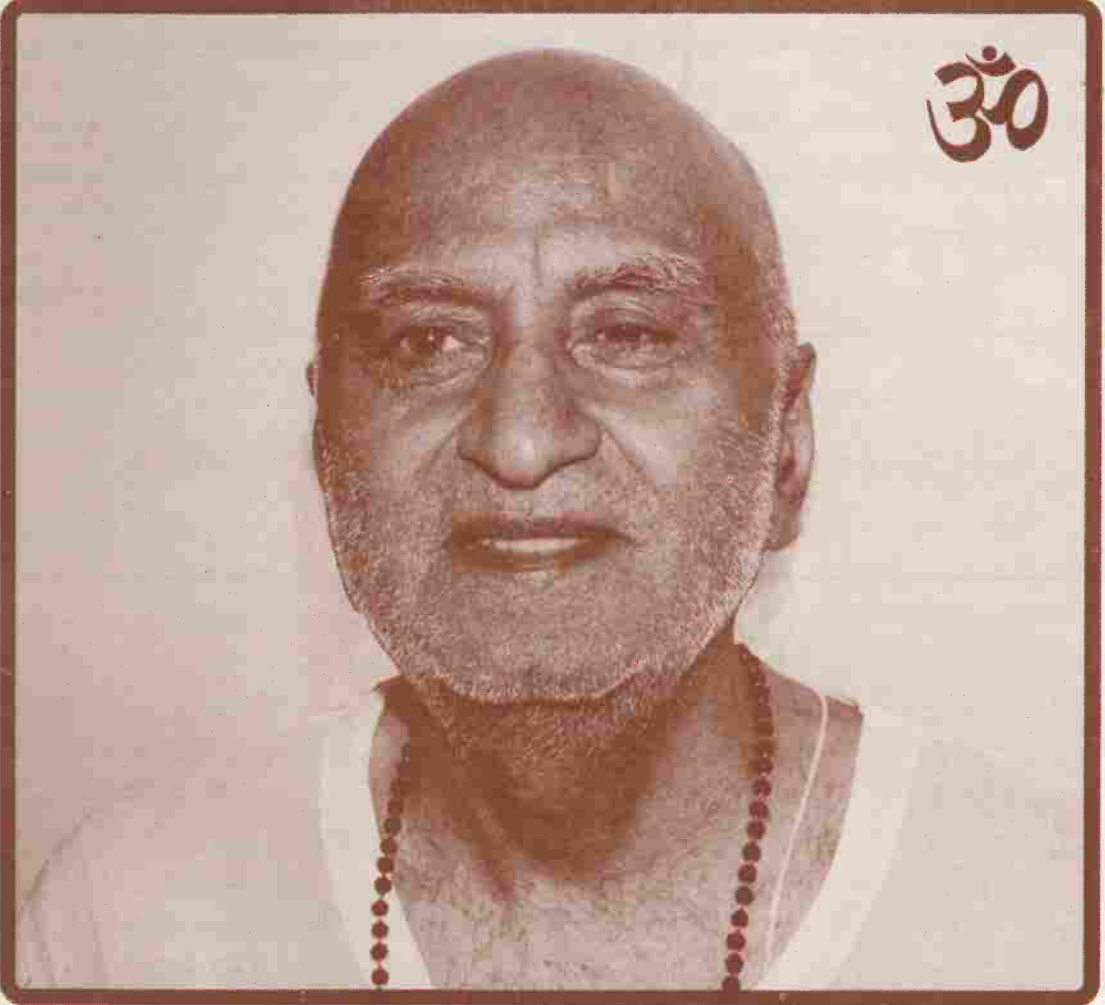

॥ तस्य वाचकः प्रणवः ॥

रुतभिरा

आत्मनो हिताय जगतः सुभाय

'योग' शिक्षा लावीओ, 'मिष्णु' जनी गुरुद्वार;
मुमुक्षु जडर पामशे, सौनो मुज्जमां भाग.

વધુ સગવડ, વધુ દુઃખ

મનુષ્યમનનો સ્વભાવ જ એવો છે કે તે સુખ-સગવડની નોંધ ગૌણપણે લે છે પણ દુઃખ-અગવડની નોંધ પ્રધાનપણે લે છે. તેથી જેને ખૂબ સગવડો પ્રાપ્ત છે તેને તેનાથી મળતાં સુખની પ્રતીતિ નથી થતી, અને થાય છે તો ગૌણપણે અને અતિ અલ્પ સમય માટે થાય છે. પણ તેની સગવડોમાં થોડી ઓટ આવે છે કે તુરત તેની નોંધ તેનું મન લે છે અને દુઃખી દુઃખી થઈ જાય છે. સગવડો તો કોઈની પણ એક સરખી રહેતી નથી, તેમાં ઓટ આવે જ છે. તેથી ખૂબ સગવડવાળાને દુઃખી થવાના મોકા વધુ આવે છે.

સાવ ઓછી સગવડવાળા જ્યારે જ્યારે પણ થોડીક પણ સગવડ મળે છે ત્યારે તેનું મન તેની નોંધ તુરત જ લે છે અને તેથી તેને તુરત જ સુખની પ્રતીતિ થાય છે. આમ, ઓછી સગવડવાળાને જીવનમાં સુખની પ્રતીતિ થવાના મોકા ખૂબ આવે છે.

- યોગભિક્ષુ

મનના સમાધાન જેવું બીજું એકેય સુખ નથી અને
મનનું સમાધાન કરવાની કળા હસ્તગત થઈ જાય તેનું જ નામ યોગ.

- યોગભિક્ષુ

પ્રેરણાદાયી પત્રાંશ

જીવનસ્મૃતિ
મણિનગર, અમદાવાદ.
તા. ૩૧-૭-૯૯

આદરણીય ગુરુજી,

ગુરુપૂર્ણિમા પ્રસંગે પત્રિકા આપનો પ્રેમભર્યો સંદેશો આવીને સંભળાવતી હોય છે. રૂબરૂ ન અવાય છતાં તેમાંથી પ્રેરણા મળી રહે. અમારી પાસે અન્ય સંસ્થાઓની પણ પત્રિકાઓ આવતી હોય છે, પરંતુ તેમાં કોરું નિમંત્રણ અને કાર્યક્રમ જ હોય છે. મને પોતાને તમારી રીત ગમે છે, કારણ કે તે સમયે ઉપસ્થિત રહે અથવા ન રહે, એટલા સમય પૂરતો તો પેલો સંદેશો મનમાં ગૂંજતો રહે !

- મનુ પંડિતના વંદન

ઋતમ્બરા

(ઋતમ્બરા એટલે અનુભવયુક્ત સત્યથી ભરેલું)

(બહુજનહિતાય - બહુજનસુખાય)

ઓક્ટોબર - નવેમ્બર - ડિસેમ્બર (ત્રિમાસિક)

VOL - XI (2000-2001)

ISSUE - II

માનદ્ તંત્રી - ગ્રેષ્ઠ વ્યાસ

દૂધની તુલના, માંસ સાથે કરનાર, પૂર્વગ્રહથી પીડિત જ ગાણાય ને?

- યોગભિક્ષુ

બધા વાદોમાં ઉપયોગિતાવાદની ઉપયોગિતા-મહત્તા ઘણી છે. જે કાંઈ ઉપયોગી નથી રહેતું તેની સારસંભાળ નથી લેવાતી અને તેથી તે નાશ પામી જાય છે. સ્વયં માતાપિતા પણ ઘરડાં થવાથી તેમનો ઉપયોગ ઓછો થતો જાય છે અને તેથી તેમની સ્થિતિ કેવી દુઃખદાયક થાય છે તે સૌ જાણે જ છે.

આજકાલ કોઈકોઈને એવું કહેતાં સાંભળીએ છીએ કે ગાયની હત્યા બંધ કરવી હોય તો તેનું દૂધ વાપરવાનું બંધ કરવું જોઈએ. આમ કહીને આ લોકો શું કહેવા માંગે છે તેની જ સમજણ પડતી નથી. કોઈપણ દુધાળા પ્રાણીનું દૂધ વાપરવું બંધ કરી દેવાથી તો તેની ઉપયોગિતા ઘટી જવાની અને તેથી તેની સારસંભાળ લેવાનું પણ ઓછું થઈ જવાનું અને તેથી તેનો ધીર ધીર નાશ થઈ જવાનો.

કોઈકોઈ દૂધને માંસ સાથે સરખાવે છે, તે હળાહળ બુદ્ધિની મંદતાનું પ્રદર્શન છે. માંસ તો રસ, રક્ત, માંસ, મેદ, અસ્થિ, મજ્જા અને શુક વગેરે સાત ધાતુઓમાંની જ એક ધાતુ છે. દૂધ તો તેનાથી સાવ જુદું જ તત્ત્વ છે. કોઈપણ શરીરમાંથી માંસ કાપીને લેવાથી તે શરીર ખૂબ પીડા અનુભવે છે. જ્યારે દૂધ તો જન્મનારના પોષણ અર્થે કુદરતે જ નિર્માણ કર્યું છે. જે સમયસર એ દૂધનો શરીરમાંથી યોગ્ય રીતે નિકાલ ન થઈ જાય તો શરીરમાં ઘણી બધી પીડા અને વિકૃતિઓ પેદા થાય છે. ગાયનાં દૂધ, દહીં, માખણ વગેરેને આયુર્વેદમાં પંચામૃત અર્થાત્ મૃત્યુલોકનાં અમૃત સમાન ગણવામાં આવ્યાં

છે. નવજાત અમુક સમય સુધી તો કેવળ દૂધ પર જ નભે છે તેથી દૂધને અમૃતની ઉપમા પણ ઓછી જ છે. દૂધ એ તો નવજાત માટે પ્રકૃતિએ નિર્માણ કરેલ જીવનજીવ અર્થાત્ ચૈતન્ય તત્ત્વ સમાન છે. તેથી તે શરીર માટે અતિ ઉપયોગી છે. માંસ અને દૂધ બંને સંપૂર્ણ ભિન્ન તત્ત્વો છે. માંસની પ્રાપ્તિ માટે તો જીવહિંસા કરવી પડે છે જ્યારે દૂધની પ્રાપ્તિમાં કોઈની હિંસા થતી નથી. કહેનારા કહે છે કે દૂધ તો દુધાળાં પ્રાણીઓનાં બચ્ચાંઓ માટે જ છે, તે દૂધ આપણે ખવાય જ નહીં. તેનો ખુલાસો એ છે કે - દુધાળાં પ્રાણીઓને ખૂબ દૂધ ઉત્પન્ન થાય તેવો તેને સાત્વિક આહારવિહાર કરાવીને તેનું દૂધ લેવામાં કોઈ જ બાધ નથી, તે દૂધ તેના બચ્ચાની જરૂરત ઉપરાંતનું છે. દુધાળાં પ્રાણીઓની ઉપયોગિતા સાબિત કરવા માટે તેનાં દૂધ, ઘી, દહીં વગેરેનો બહોળા પ્રમાણમાં ઉપયોગ થવો ઘટે અને વિવેકસહ, બીજી પણ અનેક રીતે તેમનું ઉપયોગીપણું સાબિત થવું જોઈએ. તેમની ઉપયોગિતા જ તેમની સુરક્ષાનું અભેદ કવચ અને અતિ મૂલ્યવાન સફળ સાધન છે.

આપણે સૌ પણ માતાના અથવા બીજા દૂધ પર ઊંછ્યા છીએ. કોઈપણ પ્રાણીનું કે માણસનું દૂધ માંસ કે માંસની સમકક્ષ નથી જ નથી. શારીરિક વિજ્ઞાનની દૃષ્ટિએ પણ શરીરમાં માંસની અને દૂધની રચના સંપૂર્ણ ભિન્ન પ્રકારની છે. માંસ દરેક શરીરમાં

હોય જ છે, જ્યારે દૂધ તો માદાના-માતાના શરીરમાં જ અને બાળકના-બચ્ચાનાં જન્મ સમયે જ અને અમુક સમય પૂરતું જ ઉત્પન્ન થાય છે. નવા ઉત્પન્ન થનારના સુપોષણ અર્થે જ કુદરત દ્વારા જ દૂધરૂપી અમૃત માતાના શરીરમાં ઉત્પન્ન થાય છે. દુધાળાના નવજાતના આહાર માટે વધુમાં વધુ યોગ્ય, દૂધ જ છે. કહ્યું છે કે -

રે! મન મૂરખ તું, હોતા ક્યોં અધીર ?

પીછે બાલક જન્મ લે, આગે ઉપજત ખીર!

દૂધ, માંસ નથી જ તે બાબત ઉપરની થોડી રજૂઆતથી થઈ જાય છે, તેને સાબિત કરવા વધુ ઊંડા ઊતરવાની જરૂરત નથી જ. પણ “મારો કકો જ સાચો” કરવા મનુષ્ય બાલની ખાલ ઉખાડવાનો પ્રયત્ન કરતો હોય છે. ઘણી બધી પ્રક્રિયાઓમાંથી પસાર કર્યા પછી જ માંસનો ખાવામાં ઉપયોગ થઈ શકે છે; જ્યારે દૂધને તો, નવજાત જન્મતાંની સાથે તુરંત જ ચસ ચસ ચૂસવા લાગે છે, દૂધ ચૂસવાની ક્રિયા નવજાતને શીખવવાની પણ જરૂરત હોતી નથી.

જે દૂધને માંસ ગણીએ તો ધાવતું બાળક પણ માંસાહારી જ ગણાય. અને દૂધરૂપી માંસ - માતાનું માંસ બાળક ચૂસતું રહે તો થોડા સમયમાં માતાનું મૃત્યુ થાય પણ એવું કાંઈ થતું નથી પણ એથી ઊલટું જ થાય છે તે આપણે જાણીએ જ છીએ.

નવા જન્મનાર જીવની ચિંતા તેની માતાને હોય છે તે કરતાં અનેક ગણી વધુ ચિંતા પ્રકૃતિમાતાને હોય છે. વિશ્વની તમામ માતાઓની ચિંતા પ્રકૃતિમાતાને હોય છે. નવજાત બાળકના જન્મ અગાઉ જ તેની જન્મેતાના શરીરમાં

દૂધ ઉત્પન્ન થાય છે. નવજાતના મુખમાં દાંત નથી તેની ચિંતા પણ પ્રકૃતિમાતા રાખે છે અને તેથી તેનો પૌષ્ટિક આહાર દૂધ પ્રવાહી અને સુપાચ્ય હોય છે. માતાના શરીરમાં જ, જન્મનારના જન્મ પહેલાં જ સ્વયં કુદરત દ્વારા જ ઉત્પન્ન કરાયેલ દૂધ લેવો બીજે એકેય કુદરતી આહાર નથી. બાળક જેમ જેમ નક્કર ખોરાક પચાવી શકે તેવી સ્થિતિમાં આવતું જાય છે તેમ તેમ તેની માતાના શરીરમાંથી દૂધની ઉત્પત્તિ ઘટતી જાય છે. આ બધું કુદરતી રીતે જ બન્યા કરે છે. આ બધું જોતાં, કુદરતની કરામત એવા દૂધને માંસ સાથે સરખાવનાર પૂર્વગ્રહથી પીડિત જ ગણાય ને ?

જે કાંઈ ખોરાક લઈએ છીએ તેનું પરિવર્તન, ક્રમપૂર્વક અમુક અમુક દિવસે આ સાત ધાતુઓ - રસ, રક્ત, માંસ, મેદ, અસ્થિ, મજ્જા અને શુક્રમાં થાય છે. શરીરની આ સાત ધાતુઓના પરિવર્તનના ક્રમમાં ક્યાંય દૂધની ઉત્પત્તિ દર્શાવી નથી. દૂધની ઉત્પત્તિ તો સાવ જુદી જ અને સંપૂર્ણ મૌલિક જ છે. દૂધ, નવજાતના શરીરના પોષણ માટે સર્જ્યું છે તો માંસ જે શરીરમાં ઉત્પન્ન થયું છે તેમાં જ રહેવા - તેને જ દઢ કરવા સર્જ્યું છે. સાત્ત્વિક આહાર-વિહાર દ્વારા વૃદ્ધિ પામેલું અને નવજાતના પોષણ ઉપરાંતનું જે દૂધ છે તેનો ખાવા-પીવામાં ઉપયોગ કરવાથી પાપ પણ નથી લાગતું, નુકસાન પણ નથી થતું, પશુહત્યા પણ અટકે છે અને જીવહત્યાના કાર્યમાં ઘણી મોટી મદદ કરી શકાય છે.

દૂધ અને માંસ સંપૂર્ણપણે ભિન્ન છે. દૂધનું સેવન અમૃત સમાન છે તો માંસનું સેવન હેર બરાબર છે. પોતાની પાચનશક્તિનું ધ્યાન રાખીને સૌએ દૂધ-ધીનો લાભ લેવો ઘટે. આથી સ્વાર્થ અને પરમાર્થ બંને સાથે સંધાય છે.

ગુરુનિંદા કદી ન સાંભળવી - કેમ ?

- યોગભિષ્ણ

ગુરુનિંદા કરં દષ્ટ્વા ધાવયેદ થવા શયેત્ ।

સ્થાનં વાતત્પરિત્યાજ્યં જિવ્હાછેદાક્ષમો યદિ ॥૧૨૭॥

ગુરુગીતામાં કહ્યું છે કે - ગુરુનિંદા થતી હોય ત્યાંથી ચાલ્યા જવું અથવા સૂઈ જવું અથવા તે સ્થાનનો ત્યાગ કરવો અથવા જો શક્તિ હોય તો નિંદા કરનારની જીભ કાપી

નાખવી, પણ ગુરુનિંદા તો કદી સાંભળવી જ નહિ.

“જીભ કાપી નાખવી” તેનો અર્થ આપણે એવો કરીએ છીએ કે - ગુરુનિંદા કરનારની દલીલો સામે આપણે એવી જડબાતોડ દલીલો કરવી કે તેની બોલતી બંધ થઈ જાય. આપણી એક જ એવી દલીલથી તેની બધી જ દલીલો

ચકનાચૂર થઈ જાય. તેની જીભ કાપી નાખવી તેનો અર્થ થાય છે કે તેને બોલતો બંધ કરી દેવો. તેની બધી દલીલો પર વજ્રઘાતસમ અકાટ્ય દલીલો કરીને જ તેને બોલતો બંધ કરી શકાય. મૂંગો માણસ સ્થૂળ રીતે તો બોલતો નથી પણ તેનો માનસિક બડબડાટ તો ચાલુ જ હોય છે. તેથી સાચી રીત તો એ જ છે કે નિંદા કરનારને અકાટ્ય દલીલો કરીને જ નિરુત્તર કરી દેવો. જે તેવી દલીલો કરવાની આપણામાં સામર્થ્ય-કુશળતા ન હોય તો ત્યાંથી દૂર ખસી જવું પણ ગુરુસંતોની નિંદા તો કદી સાંભળવી નહિ જ.

કોઈની પણ નિંદા સાંભળવી કે કરવી અકલ્યાણકારી જ છે પણ ગુરુસંતોની નિંદા કરવી, સાંભળવી કે તેને આડકતરું પ્રોત્સાહન આપવું તે ભયંકર અકલ્યાણકારી ગણાય છે. કારણ કે તેમ કરવાથી આપણને તેમના તરફ પ્રેમ નથી રહેતો અને પ્રેમ ન રહેવાથી તેમની સાથેનો આપણો સંપર્ક સંપૂર્ણપણે ટૂટી જાય છે. મનુષ્ય-જન્મની સફળતા કરવા માટે, કલ્યાણપથના અખૂટ ભાથા માટે જેમના સંપર્કની હરદમ જરૂર છે તેમનો સંપર્ક સંપૂર્ણપણે ટૂટી જાય પછી અકલ્યાણ-સાગરમાં ડૂબકાં જ ખાવાનાં ને ? ગુરુસંતો સાથે પ્રેમ-સંબંધ-સંપર્ક રાખવાથી લાભ આપણને છે તે વાત આપણને સમજાવી જોઈએ. પણ પામર મનુષ્ય તો એમ જ સમજતો હોય છે કે “આપણા પર જ ગુરુસંતોનું જીવન નભે છે.” પણ પોતે જ કોના પર નભી રહ્યો છે તેની જ તેને ખબર નથી હોતી !

આપણા ગુરુસંતોની નિંદા એક વખત આપણે સાંભળીએ એટલે બીજી વખત પણ, નિંદા કરનારને નિંદા કરવાની હિંમત થાય. પછી તે એમ જ સમજે છે કે આપણને નિંદા સાંભળવી ગમે છે. નિંદા કરનારને જે એ ખબર હોય કે આપણને નિંદા સાંભળવી નથી ગમતી તો તે આપણી સમક્ષ નિંદા કરે જ નહિ. આપણું સીધું કે આડકતરું પ્રોત્સાહન હોય તો જ તે નિંદા કરવાની હિંમત કરે છે. નિંદા કરનાર આપણા ઘરે આવતો-જતો હોય, કે આપણી જોડે કોઈપણ પ્રકારનો સંબંધ રાખતો હોય, કે કોઈપણ પ્રકારની આપણને મદદ કરતો હોય, કે આપણી ખુશામત કરતો હોય તેમાંનું કોઈ જ આપણને ગમતું નથી; તે બધાં તરફ આપણને

ઓક્ટોબર - ૨૦૦૦

હળાહળ તિરસ્કાર છે એવી જે આપણે તેને પ્રતીતિ કરાવી દીધી હોય તો તે આમાંનું કોઈ પણ કરવાની હિંમત કરશે નહિ. પણ ઉપર-ઉપરથી તો આપણે તેને તિરસ્કાર બતાડતા હોઈએ પણ અંદરખાનેથી આપણને નિંદા સાંભળવામાં, છિદ્રો જેવામાં રસ પડતો હોય તો જ તે તેના મનનો ગંદો ઉકરડો આપણા કાનમાં ઠાલવ્યા કરે.

આપણી ગુરુનિષ્ઠાની સુવાસ અને મક્કમતા વિષે સૌ કોઈ જાણતા જ હોય તેથી તેની વિરુદ્ધમાં કોઈ એક શબ્દ પણ ઉચ્ચારી ન શકે. આપણી સમક્ષ તો કોઈ નિંદા કરે જ શાનું, પણ અન્યની પાસે પણ આપણા સંતની નિંદા કરતાં નિંદકને આપણો ડર લાગે તેટલી આપણી ધાક હોવી જોઈએ. આપણા સંતોની નિંદા કરવામાં નિંદકોને રસ પડે એવું આપણે વર્તન કરતા હોઈએ અને કહેતા હોઈએ કે અમે સંતપ્રેમી છીએ!

આપણાથી કે આપણા મિત્રોથી સંતો દૂર રહેતા હોય તો તે આપણા માટે શરમજનક ગણાય તેની આપણને ખબર પડવી જોઈએ. સંતો આપણાથી દૂર રહેવા લાગે તો તેનાથી તેમને નુકસાન કોઈ જ નથી પણ તેથી વધુમાં વધુ નુકસાન આપણને છે એટલી સામાન્ય સમજણ પણ આપણામાં હોવી ઘટે. સંતોની ગેરહાજરીના કારણે અનેક આધ્યાત્મિક જનો, પોતાની આધ્યાત્મિક તૃપ્તિ બુઝાવી શકતા નથી તેનું પાપ પણ આપણને લાગતું હોય છે.

આપણે આપણાં માતા-પિતા, કે ભાઈ-બહેન વગેરેની નિંદા સાંભળી શકતાં નથી, કે કોઈ તેમની નિંદા આપણી પાસે કરવાની હિંમત કરતું નથી. કેમ ? એટલે કે નિંદકને ખાત્રી છે કે આપણાં સ્વજનોની નિંદા કરવાથી આપણે તેને સીધો દોર કરી દઈશું. આપણા સંતોની નિંદા કરનારને પણ આપણે એવી ખાત્રી કરાવી દેવી જોઈએ. ગુરુસંતો જ - આધ્યાત્મિક મનુષ્યો જ આપણા સાચા સગા છે તેટલું સમજવાની આપણામાં તાત્વિક બુદ્ધિ હોય તો આપણા પર પરમાત્માની કૃપા થઈ કહેવાય.

“દયાનંદ તીર્થ (દાસાનુદાસ) ની જલક-ઝાંખી” માં લખ્યું છે કે :-

સંતને પગે લાગવાથી પાપ જાય.

એમને ઘરમાં ઘાલવાથી ઘર જાય.
એમનો સત્સંગ કરવાથી જીવ જાય.
તેમણે તેનો અર્થ આ પ્રમાણે કર્યો છે :-

પાપ જાય એટલે અહંકાર જાય. ઘર જાય એટલે ઘરની મમતા જાય અને જીવ જાય એટલે સંત સાથેના સત્સંગ વખતે તેમના આંતરિક સ્વરૂપ સાથે એકતા અનુભવાય તો આપણો જીવભાવ જાય. અસ્તુ. પણ -

જેને અહંકાર, કે ઘરની મમતા, કે જીવભાવ છોડવાં જ ન હોય તેને તો બિચારાને બધું અવળું પડે, માટે તેણે તો આમાંનું કશું જ કરાય નહિ. તેમના માટે તો પોતે ભલા અને પોતાનો નર્કકુંડ ભલો!

આપણા હલકટ વર્તનના કારણે કોઈ સંત આપણાથી દુભાયા હોય અને તેથી આપણા ઘરે કે આપણા ગામમાં ન આવતા હોય તો તે બાબત આપણા માટે ગૌરવજનક નહિ પણ બેહદ શરમજનક ગણાય. જો સંતોને આપણો ડર લાગતો હોય અને આપણે તેમનાથી બિલકુલ ડરતા ન હોઈએ તો તે બાબત સંતોનું સંતપણું અને આપણું શઠપણું સાબિત કરે છે. સંતો તો સદાય નિર્ભય છે પણ રખેને કોઈનું અકલ્યાણ ન થઈ જાય તે માટે તેઓ ડરીડરીને વિચરતા હોય છે. અનેક જીવોના કલ્યાણ માટે સંતો પોતાની બદનામી સહન કરી લેતા હોય છે. સંતોને ક્યાં પોતાનો સંસાર-વ્યવહાર ચલાવવો છે, કે પોતાનાં બાળબચ્ચાં

ઉછેરવાં છે કે તેમને પોતાની બદનામીનો ડર હોય ? તેઓ તો પોતાના સંપર્કમાં આવનાર જીવો બદનામ ન થાય તેની ખેવના રાખતા હોય છે. શઠનો આનંદનો વિષય છે અન્યોને પીડવા અને સંતનો આનંદનો વિષય છે બીજાને આનંદ આપવા પોતે પીડાવું - બદનામ થવું. શઠ અને સંત બંને આનંદ તો લે જ છે પણ બંનેની રીત ભિન્ન-ભિન્ન છે. શઠની આનંદ પ્રાપ્ત કરવાની રીત ભીષણ પ્રતિક્રિયાવાળી છે, બ્યારે સંતની રીતથી આનંદ “દિન દૂના, રાત ચૌગુના” વૃદ્ધિ પામે છે. સંતોના ઉદારવૃત્તિવાળા વર્તનને શઠ લોકો કાયરતા અને પોતાના દૂર વર્તનને શૂરવીરતા સમજતા હોય છે !

સંસારવ્યવહારના ભીષણ પરિતાપોરૂપી ખારા સમુદ્રથી બચવા, સંતસમાગમરૂપી નાનીસી મીઠી વીરડી હોય છે તેને પણ દોઢડાઘો મનુષ્ય જાળવી નથી શકતો. કાંઈક નવું કરવાની લાલ્ચમાં તે પેલી મીઠી વીરડીને પણ ખોદી કાઢે છે. હવે બીજું તો તેની તૃપ્તિ કોણ છિપાવે ? તે વીરડી પોતાની સાથે સાથે અન્ય ઘણાની પણ તૃપ્તિ શાંત કરતી હતી. મીઠી વીરડી નાશ પામતાં બીજા ઘણા પણ તેની પાસેથી દૂર ખસી ગયા. તે સૌ બીજી વીરડી પાસે પહોંચી ગયા. તેથી ભાઈ થઈ ગયા એકલા-અટૂલા. દોઢડાપણથી કાંઈ તરસ થોડી જ છિપાય છે ? પછી એવા તૃપ્તાતૂર માણસનું મગજ સંપૂર્ણપણે બેકાબૂ થઈ જાય તેમાં શું નવાઈ?

પ. પૂ. ગુરુદેવ શ્રી યોગભિક્ષુજી મહારાજની જીવનગાથા

પ્રવક્તા - યાંગાભક્ષુ
સંકલન - નેષધ વ્યાસ

ગુરુનો રોગ ગુરુ (રમૂજી નોંધ)

પરમ તપસ્વીની બેન શ્રી કૃષ્ણાબેન અગ્રાવત અવારનવાર અમને મળવા આવે છે. તેઓ સાચા સંતપ્રેમી છે. અમને જુએ એટલે તેમને પિતૃ-વાત્સલ્યભાવ ઊભરાઈ આવે છે. તેઓ આઠેક દિવસ પૂર્વે મળવા આવેલાં. અમારું શરીરસ્વાસ્થ્ય ખૂબ નરમ જોઈને તેઓ ખૂબ ઢીલાં થઈ ગયાં. કહેવા લાગ્યાં કે “હું આપની તબિયત વિષે પૂજ્ય બાને (વેદ

સ્વામી શ્રી અનંતાનંદજીને) પૂછીને આપને જણાવીશ.” તેઓ ઢીલાં થાય તે અમને કેમ પોષાય? તેથી જલદી તેમનું સમાધાન થઈ જાય તેવો અમે તેમને તાર્કિક જવાબ આપ્યો કે સાંભળો બેન; તમે સૌ અમને ગુરુ માનો છો. ગુરુનો રોગ પણ ગુરુ અર્થાત્ ભારે હોય, તે દવાથી મટે નહીં. તમે સૌ લઘુ છો. તેથી તમારો રોગ પણ લઘુ અર્થાત્ હલકો હોય. તેથી દવાથી મટે. અમારી તાર્કિક અને રમૂજી વાત સાંભળીને તેમના મુખ પરથી વિષાદ-વાદળું વિખેરાઈ ગયું અને

મુખારવિદ પર વાત્સલ્ય-ભરપૂર મલકાટ પથરાઈ રહ્યો.
અસ્તુ.

સ્વામીની દવા સ્વામી પર કામ ન કરે (રમૂજ નોંધ)

ઉમરેકવાળા નરેશભાઈ અમારા ખૂબ પ્રેમી છે. તેઓશ્રી યોગ દ્વારા લોકોને મદદ કરવામાં રસ લે છે. તેમનો ફોન આવ્યો કે “ગુરુજી, આપણે ફોન આવી ગયો છે.” તેમણે જે નંબર કહ્યો તે અમે નોંધી લીધો. પછી નરેશભાઈ પૂછવા લાગ્યા કે “આપની તબિયત કેમ છે?” અમે કહ્યું કે અત્યારે તો ખૂબ નરમ છે. તેઓ કહે કે “ગુરુજી, આપ જે રજા આપો તો મારી પાસે એક અકસીર દવા છે. છએક દિવસમાં સારું થઈ જાય છે.” અમે કહ્યું કે તમને એ દવા ક્યાંથી મળી? તો તેઓ કહે કે “એક સ્વામીજીએ આપેલી છે.” અમે કહ્યું કે ભલે, ઈચ્છા થશે ત્યારે જાણાવીશું. જયનારાયણ કહીને ફોન મૂકી દીધો.

પછી અમે માનસિક રીતે તેમની જોડે આનંદ કરવા લાગ્યા :-

અરે ભાઈ! સ્વામીની દવા, સ્વામીના રોગ પર કામ ન કરે તેની તમને ખબર નથી. સ્વામીની દવા, સેવક ઉપર કામ કરે. માટે પહેલાં અમારે સેવક થવું પડે. તો દવા કામ કરે.

વર્ષોથી જેમને સ્વામી બનાવી દેવામાં આવ્યા છે તેમને હવે સ્વામીમાંથી સેવક બનવામાં કેટલાં વર્ષો પસાર થાય તે કોણ કહી શકે? અને સ્વામીમાંથી સેવક થવું અઘરું પણ ઘણું. અસ્તુ.

દુઃખની નોંધ લેવા મનને અવકાશ નથી

ઓમ્પરિવારના એક ઉત્સવમાં શ્રી પરમાનંદભાઈ રાવલને બે શબ્દો બોલવાનો આદેશ અપાયો. તેઓ આદેશને માથે ચડાવીને બોલવા ઊભા તો થયા પણ શું બોલ્યા? તેઓ સભાને હાથ જોડીને બોલ્યા કે -

“હું આપ સૌને વિનંતી કરું છું કે કોઈએ ગુરુજી પાસે પોતાના દુઃખનાં રોદાણાં રોવા ન જવું. ગુરુજીનો સ્વભાવ અત્યંત લાગણીપ્રધાન અને કટુણાશીલ છે. તેથી

આપણા દુઃખની અસર તેમના સ્વાસ્થ્ય પર ખૂબ માઠી થાય છે.” સભાજનોને આટલી વિનંતી કરીને તેઓશ્રી બેસી ગયા.

તેમની અમારા તરફની ચિંતાનું સમાધાન કરવાનો પ્રયત્ન અમે આ રીતે કર્યો -

પરમાનંદભાઈનું કહેવું અમુક અંશે સાચું છે. પણ લોકોનાં રોદાણાં સાંભળીને અમને જેટલું નુકસાન થાય છે તે કરતાં લાભ ઘણો વધારે થાય છે. લોકોનાં રોદાણાં સાંભળી સાંભળીને તે કેવી રીતે દૂર કરવાં તેનું સતત ચિંતનમનન કરવામાં અમારું મન એટલું બધું રોકાયેલું રહે છે કે તેથી અમારા પોતાનાં રોદાણાંની નોંધ લેવાનો તેને અવકાશ જ નથી રહેતો. આ રીતે અમને નુકસાન કરતાં લાભ વધુ થાય છે. માટે આપ સૌ અમારી ચિંતા ન કરશો.

દરેક પ્રકારનાં સુખદુઃખની પ્રતીતિ મન દ્વારા જ થાય છે. જેમ એક મ્યાનમાં બે તલવાર નથી રહી શકતી તેમ એક મનમાં એકીસાથે બે સુખદુઃખની પ્રતીતિ નથી સંભવી શકતી. મન બધા જ પ્રકારની પ્રતીતિઓ ક્રમપૂર્વક જ કરતું હોય છે પણ પ્રતીતિ કરવાની તેની ગતિ એટલી તીવ્ર હોય છે કે આપણને એમ જ લાગે કે બધી જ પ્રતીતિઓ એકસાથે જ થઈ રહી છે.

પિતાજીને હરસનું દર્દ

અમારા પિતાજીને હરસ-મસા(પાઈલ્સ)નો રોગ હતો. હરસ બેહદ ત્રાસ આપતા હતા. સંડાસ ગયા પછી એટલી અનહદ પીડા થાય કે પાંચ-છ કલાક સુધી તો ખાટલામાં ગોટો વળીને પડ્યા જ રહેવું પડે. પછી થોડું શાંત પડે. અમારી અનાજની દુકાનની બાજુમાં એક બીજા વેપારી જમનાદાસભાઈ હતા. તેમને પણ હરસ. પિતાજી તથા જમનાદાસ સમદુખિયા એટલે અવારનવાર હરસની તકલીફની વાતો કરે. એક વખત બંનેએ વિચાર કર્યો કે ઓપરેશન કરાવી નાખીએ. એ વખતે મોરબીમાં ઓપરેશન થતું. હળવદથી મોરબી નજીક જ થાય. પરિસ્થિતિવશ પિતાજી તો જઈ શક્યા નહીં પણ જમનાદાસ ગયા અને ઓપરેશન કરાવી આવ્યા. ઓપરેશન સફળ થયું હતું પણ

કોણ જાણે કેમ પણ તેઓ બે-ત્રણ માસ પછી ગુજરી ગયા. પિતાજીની તો તકલીફ ચાલુ જ હતી. તે જ અરસામાં અમારા મામા હળવદ આવ્યા. તેઓ કુદરતી ઉપચારમાં ખૂબ માને. તેમના આગ્રહથી પિતાજીએ રોજ એનિમા (બસ્તી) લેવાની શરૂઆત કરી. એક માસ સળંગ એનિમા લીધી. હરસની તકલીફ સાવ મટી ગઈ. ત્યારપછી દેવ થઈ ગયા ત્યાં સુધી તેમણે ક્યારેય હરસની પીડાની જૂમ મારી નથી.

મોટીબાની રસોળી

ખંડેરાવપુરામાં મોટીબા(મામાનાં બા)ને મોટી ઉંમરે મોઢામાં ગલોફાની ઉપર મોટી સોપારી જેવડી રસોળી થઈ. ખાવામાં તકલીફનો કોઈ પાર રહ્યો નહીં. મામાએ, હજમત કરવાની બ્લેડથી એ રસોળી કાપી નાખી અને મોટીબાને તકલીફમાંથી મુક્ત કર્યાં. રસોળી કાપી ત્યારે લોહી નીકળ્યું કે નહીં અને નીકળ્યું તો મામાએ શું કર્યું વગેરે અત્યારે યાદ નથી. એ વખતે અમારી ઉંમર ખૂબ નાની. પણ અત્યારે એ પ્રશ્ન ઊઠ્યા કરે છે કે મામાએ તે વખતે શું કર્યું હશે ?

આ પ્રસંગની યાદ સાથે અમને અમારા પોતાના એક પ્રસંગની યાદ તાજી થઈ રહી છે. ૮૨-૮૩ની સાલમાં અમે જ્યારે અમેરિકા હતા ત્યારની આ વાત છે. એક બેન જોડે અમારે દાંતના દવાખાને જવાનું થયું. બેનને દાંતની તકલીફ હતી. બેનનું દાંતનું કામ પતી ગયું એટલે બેને ડોક્ટરને અમારી ઓળખ આપતાં કહ્યું કે “તેઓ અમારા ગુરુજી છે. તેમણે પોતાના આઠ-દસ દાંત દોરો બાંધીને ખેંચી કાઢેલા.” ડોક્ટર આ વાત સાંભળીને એકદમ ચમક્યા અને કહેવા લાગ્યા કે “હું માનું જ નહીં. મારી સામે કાઢી બતાવે તો માનું.” બેને ગુજરાતીમાં અમને કહ્યું કે ડોક્ટર આમ કહે છે. અમે બેનને કહ્યું કે ડોક્ટર માને કે ન માને તેથી આપણે શું ? કદાચ અત્યારે તેમને દાંત કાઢી બતાવીએ તો પણ તેઓ આપણને શું ન્યાય કરી દેવાના હતા ?

ખરેખર જ અમે અમારા આઠ-દસ દાંત દોરો બાંધીને ખેંચી કાઢેલા. આઠ-દસ દાંત એકીસાથે કાઢેલા નહીં. જુદા જુદા સમયે કાઢેલાં. જે દાંત ખૂબ હલ્લી જાય અને પડવાની તૈયારી જ કરતો હોય તેને દોરો બાંધી અને

ખેંચી કાઢીએ. અને પેઢા પર જ્યાં ખાડો પડ્યો હોય ત્યાં ઘડીક જીભ દબાવી રાખીએ એટલે લોહી નીકળે નહીં. દાંત આંગળાની પકડમાં બરાબર ન આવે એટલે દોરો બાંધીએ, કે જોથી ખેંચવો ફાવે. દાંત હલ્લીને અડી જ રહ્યો હોય, પડવા માટે મામૂલી ઝટકાની જ રાહ જોતો હોય. જમતાં જમતાં કોળિયાના ઝપાટામાં આવશે એટલે એની મેળાએ જ પડી જશે એવું લાગે ત્યારે દોરો બાંધીને ખેંચીએ એટલે નીકળી જાય. તે વખતે સહેજ કીડી ચટકો ભરે એવું લાગે. આ બધી ઝીણીઝીણી વાતો ડોક્ટરને કેવી રીતે સમજાવવી ? ડોક્ટર કહે કે ‘હું ન માનું’ તો અમે કહ્યું કે ભલે એમ. આ ક્રિયા તો અમે અમારા દુઃખમાંથી મુક્ત થવા કરતા હતા, કોઈ પાસેથી શાબાશી કે ઈનામ લેવા નહીં. અમને એમ કે આટલા મામૂલી કામ માટે થઈ અને દાંતના દવાખાને જઈ અને લાઈનમાં ઊભા રહેવાનું. આપણો નંબર આવે ત્યારે ડોક્ટરસાહેબ દવા સોપડી અને ઈન્જેક્શન મારે. પછી એ પેઢાનો બધો ભાગ સાવ બહારો થઈ જાય પછી દાંત ખેંચે. દોરાથી દાંત ખેંચીએ અને જેટલું દર્દ થાય એનાથી ઘણું દર્દ તો ઈન્જેક્શનની સોયનું થાય. આ બધી મગજમારીથી છૂટવા અમે દાંત દોરાથી ખેંચી લેતા. પહેલી જ વખતે દાંત કાઢતાં થોડો વિચાર કરવો પડેલો, પણ પછી તો ખબર પડી ગઈ કે આટલું જ દુઃખ થાય છે અને પછી ફાવટ પણ આવી ગઈ હતી. તો, આવાં બધાં કારણોસર અમે દોરાથી દાંત કાઢેલા. અમારો કિસ્સો વાંચીને તમે પણ એમ કરો એ જરૂરી નથી.

ભોજનની થાળીને નમસ્કાર કરવાનું રહસ્ય

એક સ્નેહી અમેરિકા જતા હતા. તેથી તેમને વિદાય આપવા અમે તેમની સાથે મુંબઈ સુધી ગયા. વિલેપાર્લેમાં એક સ્નેહીના ત્યાં ઊતર્યા. એ કુટુંબ ખૂબ સંસ્કારી અને સમૃદ્ધ હતું. તેમણે અમારા સૌની ખૂબ આગતાસ્વાગતા કરી. વાતચીત દરમ્યાન ખબર પડી કે કુટુંબના મુખ્ય વ્યક્તિ એક અંગ્રેજી સ્ટીમર-કંપનીમાં કામ કરે છે. તે કંપનીમાં અંગ્રેજો સિવાય કોઈને પણ રાખવામાં આવતા નથી. એક એશિયન તરીકે આ ભાઈ એકલા જ તેમાં કામ કરતા હતા. આ વાત આપણા માટે ખૂબ ગૌરવની

કહેવાય. ઘરમાં મોટે ભાગે અંગ્રેજી ભાષા જ વપરાતી. ભોજન સમયે અમે સૌ ડાઈનિંગ ટેબલ ઉપર ગોઠવાયા. અમારી સાથે તેમના યુવાન પુત્ર પણ હતા. ભોજન પ્રારંભ કરતાં પહેલાં અમે ભોજનની થાળીને નમસ્કાર કર્યાં. તેમના પુત્ર આ ક્રિયાને આશ્ચર્યથી નિહાળી રહ્યા. પછી કુતૂહલવશ અમને પૂછવા લાગ્યા કે “આપે આ શું કર્યું ?” અમે કહ્યું કે ભોજન પત્યા પછી નિરાંતે વાત કરીશું. ભોજન સમાપ્ત થયું એટલે અમે પુનઃ થાળીને પગે લાગ્યા. પછી સૌ ખુરશી પરથી ઊભા થવા લાગ્યા. તે ભાઈ ઊભા થતાં કહે કે “ઊભા થવાતું નથી, ઓવરડોઝ થઈ ગયો.” અમે કહ્યું કે બે મિનિટ બેસો, પેલી વાત સમજવું. તેઓ બેઠા એટલે અમે કહ્યું કે ભોજન કરતાં પહેલાં અમે ભોજનને નમસ્કાર કરીને પ્રાર્થના કરી કે ‘હે અન્નદેવ ! અમારા ઉપર કૃપા કરજે કે અમે સ્વાદેન્દ્રિયને વશ થઈને ઓવરડોઝ સુધી ન પહોંચી જઈએ.’ અને ભોજનની સમાપ્તિ સમયે પણ એટલે નમસ્કાર કર્યાં કે ‘હે અન્નદેવ ! તમારી કૃપા-આશિષથી અમે ઓવરડોઝ નથી થયા.’ આવો અમારો ખુલાસો સાંભળીને સૌ ખુશખુશાલ થઈ ગયાં. અસ્તુ.

મામાનો સાહસિક સ્વભાવ

મામાના સ્વભાવમાં સાહસ અને શૂરવીરતા તો ભરચક ભરેલાં હતાં. તેઓ એવી ટેકવાળા હતા કે પોતે જે ગામમાં રહેતા હોય તેમાં બહારવટિયા ન આવવા જોઈએ. દરેક પ્રકારનાં હથિયારોનો તો અડધો ઓરડો ભરેલો. એવા નાના ગામમાં રહે રહે પણ તેમણે ચલાવી સિક્કા પાડેલા. પોલીસખાતાને આ વાતની બાતમી મળી એટલે ફોજદાર છેલભાઈ તેમને પકડવા આવ્યા. એ વખતે તેઓ ફક્ત એક પંચિયાભેર જ હતા. તેથી ખભા પરની તેમની જનોઈ દેખાતી હતી. ફોજદાર તેમને પોતાની જીપમાં બેસાડીને વગડામાં લઈ ગયા. ગામવાળા સૌ કહે પેન્ટર(મામા)ને પોલીસ પકડી ગઈ! વગડામાં જઈને છેલભાઈએ મામાને જે જે કાંઈ પૂછ્યું તેના ફટાફટ સાચા જવાબ આપી દીધા.

સિક્કા પાડવાનો બધો સરંજામ પણ બતાવી દીધો. પોતે સાવ અભાગ (માત્ર અંગ્રેજી નહોતા ભાણેલા - બાકી ગુજરાતી ભાષા અને ગણિતના તો તેઓ ખાંટું હતા) અને ગામડામાં રહેવા છતાં આટલી બુદ્ધિ દોડાવી અને પુરુષાર્થ કર્યો તેનાં છેલભાઈએ વખાણ કર્યાં અને શિખામણ આપી કે “બુદ્ધિનો આવો દુરુપયોગ બ્રાહ્મણને શોભે નહીં. હવે પછી સિક્કા નહીં પાડે એવું વચન આપ તો છોડી દઉં.” મામાએ વચન આપ્યું. જીપ આવીને મામાને ઘરે મૂકી ગઈ. થોડા સમય પછી પાછા ફરીને પકડાયા. છેલભાઈ કહે કે તે વચન આપ્યું હતું તોય પાછા સિક્કા પાડ્યા? તો મામા કહે કે “સિક્કા નહીં પાડું એવું વચન મેં જે આપેલું તે તો હું પાળું જ છું, અત્યારે તો નોટો છાપી છે.” આવો જવાબ સાંભળીને ફોજદાર સાહેબ ખડખડાટ હસી પડ્યા અને કહેવા લાગ્યા કે “છોકરા ! જા, આ વખતે પણ છોડી દઉં છું પણ હવે પછી માફ નહીં કરવામાં આવે તે યાદ રાખજે.”

પછી પણ મામાના સ્વાભાવમાંથી સાહસ અને શૂરવીરતા ગયાં નહોતાં પણ તેનું ક્ષેત્ર બદલાઈ ગયું. તેઓને પાછલી ઉંમરમાં ગાંધીજીનું સાહિત્ય વાંચવું બહુ ગમતું.

તેમનું સિક્કા પાડવાનું કામ સંધ્યા સમયે ખેતરમાં ચાલતું. એક ઘણનો ઘા મારે અને એક સિક્કો તૈયાર. પણ બીબા ઉપર ઘણનો ઘા પડે તેનો જોરથી અવાજ થાય તે ચારેય બાજુ સંભળાઈ જાય તેનું શું? તે માટે તેમણે બરાબર બુદ્ધિ દોડાવેલી. સંધ્યા સમયે, બરાબર મંદિરોમાં આરતી અને નગારાંના અવાજની ધાણેણાટી બોલવા લાગે એ જ વખતે તેમનું ઘણના ઘા મારવાનું કામ શરૂ થાય, તે આરતી પૂરી થાય ત્યાં સુધી ચાલે. આમ આરતીના અવાજમાં ઘણના ઘા દબાઈ જાય. પણ તોય તે પોલીસખાતાને સંભળાઈ ગયા!

બડી સરકાર કે છોટી સરકારના કાનૂનનો ભંગ ભલે ગમે તેટલી હોશિયારીપૂર્વક કરીએ પણ તોય વહેલા કે મોડા પકડાઈ જ નહીંએ અને તેથી સજા ભોગવવી જ પડે.

બચપણમાં જુદા જુદા પ્રસંગે મામા વિષેની આવી બધી વાતો સાંભળેલી. તેનું આછોરું શબ્દચિત્ર અહીં દોરવાનો પ્રયત્ન થયો છે. ગુણગ્રાહીજનો આ બધામાંથી જીવનોપયોગી સાર સાર જ તારવી લેશે એવી શ્રદ્ધા છે.

પાની બાઢે નાવ મેં, ઘર મેં બાઢે દામ;
દોનોં હાથ ઉલેચીયે, યહી સજ્જનકા કામ.

આવા ઉપદેશોથી સંતો તો આપણને ખૂબ ચેતાવે છે પણ આપણા મગજમાં સંગ્રહના-પરિગ્રહના ગાંડપણનું ભૂત સવાર થયું છે. તે આપણા ડુંવાડે-ડુંવાડે આગ ચાંપીને દુઃખી-દુઃખી કરી નાખે છે.

નાવમાં કાણું પડે અને તેમાં પાણી ભરાવા લાગે તો બંને હાથોથી તેને ઉલેચી નાખવું જોઈએ, નહીં તો નાવ ડૂબે. તેમ ઘરમાં દામ પણ જો વધુ પ્રમાણમાં વધી જાય તો તેનો પણ સદ્ઉપયોગમાં વ્યય કરી નાખવો જોઈએ, નહીં તો તે ઘર-કુટુંબ ડૂબે.

વધુ ધનના કારણે ખુશામતિયા મિત્રો ટોળે વળે અને ખોટે માર્ગે ચડાવીને આપણને ડુબાડે. વધુ ધનના કારણે આપણા પરિવારજનો સ્વચ્છંદી થઈને, કુસંગે ચડીને ધનનો તથા પરિવારનો ઘણા કાઢી નાખે. ધનની લાલચમાં ગુંડા-ટોળકીઓ આપણા માણસોને ઉઠાવી જાય. ધનના મદમાં આપણે પણ છકી જઈને અનેકોને અન્યાય કરી બેસીએ અને પછી તેના માઠાં ફળ ભોગવીએ. આ રીતે નાવમાં વધેલું પાણી અને ઘરમાં વધેલું ધન જરૂર ડુબાડે છે માટે સાવધાન રહીએ. આવી બંધી બાબતોમાં સતર્ક રહેનાર જ સજ્જન ગણાય.

સાંઈ ઉતના દીઠિયે, જ મેં કુટુંબ સમાય;

મેં ભી ભૂખા ન રહું, સાધુ ન ભૂખા જાય.

સંતો અને સજ્જનો ભગવાનને પ્રાર્થના પણ કેવી કરે છે ?! તેઓ હીરામોતી, કે સોનુંરૂપું, કે ધનના ઢગલા વગેરે નથી માંગતા. તેઓ તો ભગવાનને એવી અરજી ગુજારે છે કે હે પરમાત્મા ! અમને ફક્ત એટલું જ આપજો કે જોથી હું પણ ભૂખ્યો ન રહું, મારા કુટુંબનું પણ ભરાણપોપણ થાય અને મારા આંગણે જો કોઈ સાધુ-અતિથિ આવે તેને પણ ભૂખ્યો ન જવા દઉં.

ખરેખર તો, તાત્વિક દષ્ટિએ જોતાં તો આથી

વધુની પ્રાપ્તિ બોજણ જ છે ને ? વધુ ધન હોય તો કોઈ ઉછીનું લેવા આવવાની બીક, ચોરી થવાની બીક, ધન-રક્ષાની ચિંતામાં પૂરી ઊંઘ પણ ન આવે. કોઈ મારી ન નાખે તે માટે ઊંઘતી વખતે પણ પૂરી સાવધાની રાખવી પડે. ડુંગળી અને રોટલો ખાનારો કુટપાથ ઉપર ઘસઘસાટ ઊંઘીજાય અને ધનવાનને એ.સી.માં પણ પડામાં ઘસવાં પડે! ઉપરના દોહરામાં જે માગણી કરી છે તે અનંત અનુભવોનો નિચોડ છે. પણ મનુષ્ય એવો બુદ્ધિ-દરિદ્ર છે કે તે તેયાર મલાઈની કિંમત આંકી શકતો નથી, અને એવો આળસુ છે કે મહેનત કરીને મેળવતો નથી. પ્રભુને પ્રાર્થના કરીએ કે સંતોના અનુભવોને સાચી રીતે સમજીને તેનો લાભ લઈએ.

સાધુ એસા યાહિયે, ઉદર સમાતા લેત;

આગે-પીછે હરિ ખડે, જળ માગે તબ દેત.

સાધુ-સંતો અતિ-સંગ્રહથી ખૂબ દૂર રહે છે. અથવા એમ કહીએ કે અતિ સંગ્રહથી જોઓ દૂર રહે છે તેઓ જ સાચા સાધુ છે. સાધુજનો પોતાના ઉદરમાં સમાય તેટલું જ ગ્રહણ કરે છે. બીજા ટંકની પણ તેઓ ચિંતા કરતા નથી. કારણકે તેઓ જાણે છે કે ભગવાન આપણી ચારે બાજુ હાજર છે. ભગવાન સર્વવ્યાપક છે. માટે જ્યારે પણ માંગીશું ત્યારે તેમની પાસેથી મળી જ જવાનું છે. માટે બીજા ટંકના ભોજનનો બોજ શા માટે ઉપાડવો ? સાચા સાધુજનોની સ્થિતિ તો આવી હોય છે:

તીન ટૂક કૌપિન કો, અરુ બિન ભાજી લોન;

તુલસી રઘુવર ઉર બસે, ઈન્દ્ર બાપડો કોન?

શરીરનું રક્ષણ થાય અને સમાજની મર્યાદા સચવાય એટલાં કપડાં જોઈએ અને “બિન ભાજી લોન” એટલે સ્વાદ માટે નહીં પણ શરીરના પોષણ માટે ભોજન જોઈએ તથા હૃદયમાં ભગવાન અર્થાત્ હૃદય અભિમાન વિનાનું જોઈએ. જે સજ્જનોની સ્થિતિ આવી છે તેમની પાસે ઈન્દ્રની પણ શું વિચાર છે ? આવી સાચી સમજવાળી વ્યક્તિઓની તુલનામાં ઈન્દ્રને પણ બાપડો-બિચારો કહેવો

પડે.

અસંગ્રહ-અપરિગ્રહ વ્રતપાલનમાં કેટલા બધાં સુખશાંતિ છે તે નીચેના દષ્ટાંતથી સમજીએ.

એક રસોડામાંથી, એક ડાઘિયો કૂતરો રોટલીની આંખી થપ્પી મોઢામાં લઈને ભાગ્યો. શેરીના બીજા ડાઘિયાઓએ તેને જોયો એટલે તે બધા તેની પાછળ પડ્યા. રોટલીવાળો કૂતરો ખૂબ ભાગ્યો પણ તોય પાછળવાળા કૂતરા તેની નજીક પહોંચવા લાગ્યા. તેથી સામેથી એક સંત આવતા હતા તેના ચરાણોમાં રોટલીવાળો પહોંચી ગયો અને વિનંતી કરવા લાગ્યો કે મને આ પાછળ આવતા કૂતરાઓથી બચાવો. સંત કહે, હું તને આશીર્વાદ આપીશ તેથી તું નહીં બચી શકે પણ હું જે કહું તે પ્રમાણે તું કરે તો બચી શકીશ. સંત કહે, તારા મોઢામાં જે રોટલીની થપ્પી છે તેમાંથી તારું પેટ ભરાય એટલી રાખીને બાકીની અહીં પડતી મૂકી દે. કૂતરાએ તેમ કર્યું અને પાંચ-છ રોટલી મોઢામાં રાખીને બાકુના ઝાડ

નીચે બેસીને ખાવા લાગ્યો. એટલી વારમાં પાછળવાળા કૂતરાઓ, તેનો પીછો મૂકીને, રોટલીની થપ્પી પડી હતી ત્યાં પહોંચી ગયા. અને રોટલી મેળવવા સામસામે યુદ્ધ ચઢીને લોહીલુહાણ થઈ ગયા પણ તોય રોટલી કોઈના ભાગમાં ન આવી. કારણકે બધી રોટલીઓ ધૂળમાં રગદોળાઈને છિન્નભિન્ન થઈ ગઈ હતી. ઝાડ નીચે બેઠેલો કૂતરો આ બધો તમાશો જોતો હતો અને સંતનો ઉપકાર માનતો હતો.

ઉપરના દષ્ટાંતથી આપણે જીવનમાં આવતા આવા અનેક પ્રસંગોમાં સાવધાન થઈ જવું જોઈએ. કૂતરાના ટોળાને પેલા કૂતરા જેડે યુદ્ધ નહોતું કરવું પણ તેમને તો રોટલીઓ જોઈતી હતી. તેથી જ્યાં રોટલીઓ પડી હતી ત્યાં જ તેઓ થોભી ગયા. અને પેલો કૂતરો આબાદ બચી ગયો અને પેટ ભરીને જમી પણ શક્યો.

આપણામાં બુદ્ધિ ન હોય તો આપણે બુદ્ધિમાનોની શિખામણનો અમલ કરીને પણ સુખ-શાંતિ અને તૃપ્તિ પ્રાપ્ત કરી શકીએ છીએ.

નારાયણ આવે એટલે લક્ષ્મી આવે જ

-યોગભિક્ષુ

ધન પ્રાપ્ત કરવું ખૂબ કઠિન છે. પણ પ્રાપ્ત કરેલા ધનને, સંસ્કારોમાં વાપરવું અતિ ઘણું કઠિન છે. લક્ષ્મીને અતિ ચંચળ ગણવામાં આવે છે. તે એક જગ્યાએ કાયમ રહેવાની નથી જ. તેથી જ ભદ્રજનો, લક્ષ્મી જાતે જ ચાલી જાય ત્યાર પહેલાં જ તેનો સંસ્કાર્યમાં ઉપયોગ કરીને તેને મુક્તપણે વિહરવાનો સુમાર્ગ કરી આપે છે.

લક્ષ્મીને જવા માટે જોયો સુમાર્ગ કરી આપે છે તેના ત્યાંથી જવું તેને ગમતું નથી. જે સુમાર્ગ તેને જવા માટે કરી આપવામાં આવે છે તે જ સુમાર્ગ - તે જ અભય માર્ગે પાછા આવવાનું તેને ખૂબ જ ગમે છે. કારણકે તેને વિશ્વાસ બેસી ગયો હોય છે કે હવે તેને, ત્યાં કોઈ જન્મકેદમાં ગોંધી રાખશે નહીં અને તેથી જ ભદ્રજનોના સુગૃહે, લક્ષ્મીદેવીની આવનજવન ચાલુ જ રહે છે.

કોઈ લક્ષ્મીને ખૂબ ભોગવે છે, તો કોઈ તેનો ખૂબ સંગ્રહ કરે છે, તો કોઈ તેનો ઉપયોગ દુઃખિયારાનાં દુઃખ-

દર્દો દૂર કરવામાં કરે છે. લક્ષ્મીમાતાને, પોતાના દરેક બાળકના ગૃહે રહેવું તથા તેમની સારસંભાળ રાખવાનું ખૂબ ગમે છે. માતા તો પોતાનાં બાળકોને સુખસગવડ જ આપવા આતુર હોય ને? દરેક માતા પોતાના દરેક સંતાનને સુખસગવડ બરાબર બરાબર મળે તેમ ઈચ્છતી હોય છે, અને તેમ કરનાર પર આશિષ વરસાવતી હોય છે.

લક્ષ્મીથી સગવડ પણ પ્રાપ્ત થાય છે અને અગવડ પણ પ્રાપ્ત થાય છે. લક્ષ્મી કેવા પ્રકારે પ્રાપ્ત કરી છે તેના પર તે બધાનો આધાર છે. ધર્મ દ્વારા જ અર્થની પ્રાપ્તિ કરવી જોઈએ. તો જ તે અર્થ-લક્ષ્મી મોક્ષ સુધી પહોંચાડે છે.

રાજસૂય યજ્ઞમાં ધર્મરાજ યુધિષ્ઠિરે, સોનાનું દાન આપવાનું કાર્ય દુર્યોધનને સુપ્રત કર્યું હતું. કારણકે દુર્યોધનના હાથમાં પદ્મ હતું. પદ્મવાળાના હાથે અપાયેલું દાન અનેક ગણું વધીને પાછું આવે છે એમ મનાય છે.

પદ્મ તો સૌના હાથમાં છે પણ દુર્યોધનની જેમ

તેની કોઈને ખબર નથી. “દાન એ પોતે જ પદ્મ છે” આ રહસ્ય સમજવામાં આવે તો સૌ તે પદ્મનો અઢળક લાભ લે. જે ગૃહે નારાયણનો વાસ હશે તે ગૃહે લક્ષ્મીનો વાસ જરૂર હશે, લક્ષ્મી વિના નારાયણ રહી જ ન શકે. સત્ય-

ધર્મના પાલન દ્વારા નારાયણ રીઝે છે અને સત્યધર્મ-પાલકના ગૃહે વસે છે અને સાથે લક્ષ્મીને પણ લેતા આવે છે, નારાયણને પ્રાપ્ત કરો એટલે લક્ષ્મી પ્રાપ્ત થઈ જ જશે.

શિવ એ કોઈ વ્યક્તિ નથી

-યોગભિક્ષુ

કોટિ જન્મ લગ રટલુ હમારી,
વરોં શંભુ ન તો રહલુ કુમારી.

પાર્વતીજીએ ઉપર મુજબની પોતાના મનની ભીષણ દઢતા ગજીને રજૂ કરી. તેનો અર્થ છે :- કરોડો જન્મો સુધી શંભુનું જ રટણ-સ્મરણ કર્યા કરીશ અને તેઓ નહિ મળે ત્યાં સુધી કુમારી જ રહીશ, આને જરા ઉડાણથી સમજીએ -

પાર્વતીજી કહે છે કે કરોડો જન્મો સુધી કુંવારા રહેવું પડે તો ભલે રહેવું પડે, પણ જો પરાણીશ તો શંભુને જ પરાણીશ. શંભુ એટલે શિવ અને શિવ એટલે કલ્યાણકારી. શિવને વરીશ-પરાણીશ એટલે કલ્યાણકારી તત્વને જ વરીશ, તે તત્વનું જ વરાણ કરીશ. કલ્યાણ પ્રાપ્ત કરવામાં ભલે કરોડો જન્મ લાગે તો પણ હું ધીરજ રાખીશ. જ્યાં સુધી કલ્યાણ પ્રાપ્ત ન થાય ત્યાં સુધી શિવનું-કલ્યાણનું જ રટણ-સ્મરણ, મનન-ચિન્તન કરતી રહીશ, અને શિવ પ્રાપ્ત ન થાય ત્યાં સુધી જંપીશ નહિ.

શિવ એ કોઈ વ્યક્તિવિશેષ કે ચીજવસ્તુવિશેષ નથી પણ એક મહા કલ્યાણકારી તત્વવિશેષ છે અને તેને પ્રાપ્ત કરવા માટે અહીં કરોડો જન્મો રાહ જોવાની વાત કહી છે. પાર્વતીજી જેવા પણ દઢતાપૂર્વક આવી ગર્જના કરે તો કલ્યાણપ્રાપ્તિની કિંમત કેટલી બધી હશે તે સહેજે સમજાય તેવી વાત છે. કરોડો જન્મો સુધી સતત તેનું જ રટણ એટલા માટે કરવાનું છે કે “કલ્યાણ પ્રાપ્ત કરવાનું છે” તે વાત વીસરાઈ ન જાય. જ્યાં સુધી કલ્યાણ પ્રાપ્ત ન થાય ત્યાં સુધી તેનું જ રટણ-સ્મરણ નિરંતર કરવાનું છે. મનની આવી મક્કમતા હોય તે શિવને પ્રાપ્ત કેમ ન કરે ? પાર્વતીજીએ છેવટે શિવને પ્રાપ્ત કર્યા જ.

કલ્યાણની તુલનામાં કોઈ સ્ત્રી, પુરુષ કે અન્ય ચીજવસ્તુનું મૂલ્ય કેટલું ? કલ્યાણ સિવાય બીજા કોઈ પણ માટે જન્મો તો શું પણ કલાકોય ન વેડફાય. કારણકે કલ્યાણ સિવાયનું બધું જ ક્ષણિક, અનિત્ય અને દુઃખદાતા જ છે. કલ્યાણ સિવાયનું બીજું બધું “કુંગરા દૂરથી રળિયામાણા” જેવું છે. દૂરથી અતિ સુંદર લાગતા પર્વતની નજીક જઈને જોતાં ખબર પડે છે કે તે ભયંકર કદરૂપો છે, અને તેની ઉપર ચડવાનો પ્રયત્ન કરીએ ત્યારે ખબર પડે છે કે કેવો શ્વાસ ચડી જાય છે અને કેવા મરણતોલ થઈ જવાય છે. અસ્તુ.

આ બાબતમાં મીરાબાઈએ પણ ખૂબ સાવધાન કર્યા છે. તેમનાં ભજનોની નીચેની લીટીઓ ખૂબ વિચારણીય છે:-

સંસારીનું સુખ કાચું, પરાણીને રંડાવું પાછું,
તેને તુચ્છ કરીને ફરીએ રે ! મોહન મારા;
પરાણું તો પ્રિતમ પ્યારો, અખંડ એવાતાણ મારું,
રંડવાનો આવે નહિ વારો રે ! મોહન પ્યારા !

મીરાબાઈને સંસારનું સુખ સાવ કાચું લાગે છે. તેઓ કોઈ પુરુષને નહિ પણ પરમાત્માને-કલ્યાણને પરાણવા-વરવા-પસંદ કરવા ઈચ્છે છે. જેથી કદી રંડાવું ન પડે અને અખંડ સૌભાગ્ય રહે. મોહન=મોહલન. અર્થાત્ મોહનું હનન કરે તે મોહન. મોહન જ, શિવ જ, કલ્યાણ જ સર્વ મોહનું-અશાંતિનું હનન કરી નાખે છે.

સામાન્ય મનુષ્યોને તો મીરાની આવી તાસ્વિક, રહસ્યમયી વાતો ટાઢાપોરનાં ગપ્પાં જ લાગે ! મીરા જેવું કોઈ પાત્ર ખરેખર જ થઈ ગયું હશે તે વાત પણ સામાન્ય મનુષ્યના ગળે ન ઊતરે. કમળાનો રોગ થાય ત્યારે બધું જ પીળું દેખાય તેમ માણસને મીરા-પાર્વતી જેવાં સંયમ-નિયમ

અને દઢ મનોબળવાળાં પવિત્ર-સાત્વિક પાત્રો પણ પોતાના જેવાં જ ભોગી લાગે. સમુદ્ર તો ભરપૂર ભર્યો છે પણ સૌ તેમાંથી પોતાની શક્તિ-ભક્તિ મુજબ જ લઈ શકે ને ? પર્વતીજી પરણવાની વાત કરીને અને મીરાબાઈ કુંવારા રહેવાની વાત કરીને ત્યાગ-તપનો જ મહિમા ગાઈ રહ્યાં છે. ભારતની સંસ્કૃતિએ તપ-ત્યાગનાં જ ગુણગાન ગાયાં છે. તપ-ત્યાગના માર્ગે ચાલનારાનું ક્યારેક પતન પણ થાય પણ તેમની જમા મૂડી અક્ષય હોય છે. સફેદ વસ્ત્રમાં એક કાળો ડાઘ પડે તોય તે દેખાઈ આવે છે, અને કાળા વસ્ત્રમાં અનેક ડાઘ પડે તોય દેખાતા નથી. એક ડાઘ દેખાવાથી ધોળું વસ્ત્ર કાળું નથી થઈ જતું, કે અનેક ડાઘા ન દેખાય છતાંય કાળું વસ્ત્ર ધોળું નથી થઈ જતું.

ઉપરોક્ત સૂક્ષ્મ રહસ્યમયી બધી વાતોમાં મુમુક્ષુ હોય તેને રસ પડે, બાકી સામાન્ય મનુષ્યો તો આ નીચે વર્ણવેલ રસમાં જ રચ્યા-પચ્યા રહેતા હોય છે :-

નાટક, ખેલ, સિનેમા, સટ્ટા; હોટલી ખાણા ને ચા; ઊંજળા ઠગ અને હસતી વસ્તી, જોઈએ તો શહેરમાં જ; રોગે પછી રોજ તું સડજે, વિના મોત એક દી મરજે !

દુર્યોધનને નરકમાંથી બાહર કાઢવા યુધિષ્ઠિર ગયા તો તેમને જોઈને દુર્યોધન છેક નરકકુંડના તળિયે જઈને છુપાઈ ગયો !

ગુણગ્રાહી માણસ અવળી વાતનો પણ સવળો અર્થ કરે છે અને છિદ્ર જોવાવાળો માણસ સવળી વાતનો પણ અવળો અર્થ કાઢે છે. ધૂર્ત લોકોની આવી અવળચંડાઈ જોઈને જ કબીરજીના મુખમાંથી દુઃખોદ્ગાર સરી પડ્યા કે:

કબીરા તેરી ઝૂંપડી ગલકઢે કે પાસ,
કરેગા સો ભરેગા, તું કયો ભયા ઉદાસ ?

તુલસીદાસજી પણ કહી રહ્યા છે કે : તુલસી યહ સંસારમેં, ભાતભાત કે લોગ; સબસે હિલમિલ ચાલીએ; નદીનાવ સંજોગ.

અજ્ઞાનીઓ-અહંકારીઓને તેમના ખોટા વર્તનથી દુઃખી થતા જોઈને દયાળુ સંતો ખૂબ દુઃખી થતા હોય છે અને તેમને સુખી કરવાનો પ્રયત્ન કરતા હોય છે. છતાંય જ્યારે તેઓ સુધરતા નથી ત્યારે સંતો પોતાના મનનું સમાધાન આ રીતે કરી લે છે -

કરેગા સો ભરેગા, તૂ કયો ભયા ઉદાસ ?

રાંધેલું અને કાચું એકસાથે ખવાય ?

-યોગભિક્ષુ

આ વિષય ઉપર વધુ વિચારવું ખૂબ જરૂરી છે. નિસર્ગોપચાર પદ્ધતિમાં ભોજનસામગ્રીના સંયોજનને ખૂબ મહત્ત્વનું ગણવામાં આવે છે, અને તે ખરેખર જ અતિ મહત્ત્વનું છે જ. જુદી જુદી ખાદ્યસામગ્રીના મિશ્રણથી તેનાં અનેક વિધવિધ અને ચિત્રવિચિત્ર પરિણામો આવે છે તે આપણે સૌ જાણીએ જ છીએ. પ્રોટીન, સ્ટાર્ચ, ગળપણ, ખટાશ વગેરે એકસાથે ન ખવાય એમ અનુભવીઓ કહે છે. પરદેશમાં તે બાબતે જે જે નવી શોધો થઈ છે તેના હવાલા સાથે વિશેષજ્ઞો પોતાનું કથન રજૂ કરતા હોય છે.

રોટલી, રાંધેલું શાક અને કાચાં શાકભાજીઓ સાથે ખાવાની છૂટ છે, તેમાં સંયોજનનો ભંગ નથી ગણવામાં આવતો. પણ ખરેખર તો રાંધેલું અને કાચું એકસાથે ન ખાવું

જોઈએ. અનુભવીઓ, કાચા ખોરાકની પ્રશંસા કરતા કહે છે કે રાંધેલા કરતાં કાચું શીઘ્ર પચે છે. જો ખરેખર જ એમ હોય તો રાંધેલું અને કાચું બંને સાથે ખાવાથી પેટમાં જરૂર ગોટાળો ઊભો થાય. પચેલું કાં તો ન પચેલાનેય સાથે લઈને આંતરડામાં આગળ વધે અથવા ન પચેલું પચેલાને આગળ વધતાં રોકી રાખે. પરિણામે પચેલું કાં તો વધુ પચીને - સત્ત્વહીન થઈને કબજિયાત કરે અને ન પચેલું પચેલાની સાથે આગળ વધીને ચીકાશ પકડીને કબજિયાત કરે. જેમ પ્રોટીન અને સ્ટાર્ચ સાથે ખાવાથી પચવામાં અમુક પ્રકારનો ગોટાળો થાય છે તેમ કાચું અને રાંધેલું સાથે ખાવાથી પણ અમુક પ્રકારનો ગોટાળો કેમ ન થાય ? રાંધેલી વખતે પણ જો ખાદ્યપદાર્થ વધુ પડતો ચડી જાય છે તો તેને કબજિયાત

કરનારો મનાય છે. તેમ જઠરાગ્નિથી પણ જો ખાધેલો પદાર્થ વધુ પડતો ચડી-પચી જાય તો તે પણ કબજિયાત કેમ ન કરે? રાંધેલા અને કાચાં શાકભાજીને સાથે ભેળવીને આગ પર રાંધવા મૂકીએ તો કાચાં શાકભાજી ચડી રહે ત્યાં સુધીમાં તો રાંધેલાં શાકભાજી સાવ પાણી જેવાં થઈ જાય. આ જ રીતે પેટમાં પણ કેમ ન થાય ?

આ બધી ખૂબ ઝીણીઝીણી બાબતો પર ખૂબ ચિંતનમનન કરવાની જરૂરત છે. વિદેશીઓ પ્રયોગશાળામાં પ્રયોગો કરીને પછી ઉપરોક્ત સચ્ચાઈની સાબિતી પ્રગટ કરશે ત્યાર પછી તુરત આપણે તેને માન્ય ગણી લઈશું ! જમાનાઓથી આપણા માનસનું આવું પરાવલંબી-જડસુ વલાણ રહ્યું છે.

પ્રયોગશાળાઓમાં પદાર્થોનું પૃથક્કરણ કરીને લેવાયેલા નિર્ણયોમાં પણ સમયે સમયે પરિવર્તનો આવતાં રહે છે તે આપણે જાણીએ જ છીએ. વળી, પદાર્થમાં પૃથક્કરણ દ્વારા શોધાયેલા જ માત્ર ગુણધર્મો છે તેવું પણ નથી. એ સિવાય પણ બીજા અનંત ગુણધર્મો પદાર્થમાં રહેલા

છે. અન્નમાં કે કઠોળમાં કે શાકભાજીમાં કે ફળ વગેરેમાં ક્યાં ક્યાં તત્ત્વો છે - તેના કયા કયા ગુણધર્મો છે તેની જો શોધ થઈ છે તે કરતાં તે બધામાં બીજું ધાણુંબધું વધારે છે; તેની શોધ થવાની હજુ બાકી જ છે. બ્રહ્માંડમાં વિશાળ સ્વરૂપે જો જો કાંઈ છે તે બધું જ પિંડાંડમાં (પિંડમાં=શરીરમાં) પણ સૂક્ષ્મ સ્વરૂપે રહેલું છે. અને તે જ પ્રમાણે તે બધું જ અતિ સૂક્ષ્મ સ્વરૂપે વિશ્વના દરેક પદાર્થમાં રહેલું છે. ઘઉંના કે બાજરાના એક દાણામાં પણ સૂક્ષ્માતિસૂક્ષ્મ સ્વરૂપે આખું બ્રહ્માંડ સમાયેલું છે. આ આખો અતિ સૂક્ષ્મ વિષય અતિ સ્થૂળ પ્રયોગશાળાઓમાં થતાં આંશિક પૃથક્કરણોની સીમા-મર્યાદાની બહારનો છે.

રાંધેલું અને કાચું એકસાથે ખવાય કે નહીં તે બાબતે, જવાબદાર અને જાણકારોએ ગંભીરપણે ચિંતનમનન કરીને પોતાના નિર્ભેળ અભિપ્રાયો પ્રગટ કરવાની સખ્ત જરૂરત છે. પરદેશીઓના આ વિષેના અભિપ્રાયો આપણા મગજમાં ઠલવાવા માટે ત્યાં સુધી આપણે આપણા અભિપ્રાયો પ્રગટ કરવા માટે રાહ જોવાની જરૂર ન ગણાય. અસ્તુ.

સ્વપ્નની દુનિયાનું રહસ્ય

- યોગાભેશુ

સ્વપ્નમાં એવા એવા ચિત્રવિચિત્ર, અલૌકિક અનંત અનુભવો થાય છે - દર્શ્યો દેખાય છે કે તેના રહસ્યનો તાળો મેળવવો અશક્ય છે. કહ્યું છે કે “બ્રહ્માંડ સો પિંડ” એટલે કે જો કાંઈ બ્રહ્માંડમાં છે તે સઘળું સૂક્ષ્મ સ્વરૂપે પિંડમાં-શરીરમાં પણ છે. રેડિયો પર જેમ જે સ્ટેશન પર કાંટો મૂકીએ તેમ તે સ્ટેશન પકડાય છે તેમ સ્વપ્નમાં પણ ચૈતન્ય જ્યાં, જોના પર કેન્દ્રિભૂત થાય છે ત્યાંના અનુભવો થાય છે - ત્યાંનાં દર્શ્યો દેખાય છે. રેડિયોના સ્ટેશન બદલવાના બટન પર માત્ર આંગળી અડકાડીએ છીએ ત્યાં સ્ટેશન બદલાઈ જાય છે. એક ઈંચના સોમા ભાગ જેટલો જ કાંટો ખસ્યો હોય ત્યાં તો હજારો ગાઉ દૂરનું સ્ટેશન પકડાય છે. સ્વપ્નમાં તો ચૈતન્ય દ્વારા, રેડિયો કરતાં અનંત ગાળું વધુ સૂક્ષ્મ સંચાલન થતું હોય છે. સ્વપ્નમાં ચૈતન્ય કોઈ એક કેન્દ્ર પર કેન્દ્રીભૂત ન થઈ

શકવાના કારણે, બધાં દર્શ્યો મિશ્રિત દેખાય છે; જો લૌકિક, અલૌકિક અને અધૂરાં અધૂરાં હોય છે. ચૈતન્ય જેટલો સમય જો કેન્દ્ર પર સુસ્થિર રહે તેટલો સમય તે કેન્દ્રનું - તે વિશ્વનું સર્જન દર્શ્ય દેખાય છે. તે દર્શ્ય, તે અનુભવ લૌકિક, અલૌકિક કે મિશ્ર કોઈપણ પ્રકારનો હોઈ શકે.

અનંત બ્રહ્માંડો વિષે થોડું સમજવાનો પ્રયત્ન કરીએ:

આપણા શરીર કરતાં અનંત ગાળું મોટું આપણું ગામ છે. ગામ કરતાં અનંત ગાળું મોટું આપણું શહેર છે. શહેર કરતાં અનંત ગાળું મોટો તાલુકો, તેથી મોટો જિલ્લો, તેથી મોટું રાજ્ય, તેથી મોટું રાષ્ટ્ર અને તેથી મોટું વિશ્વ છે. વિશ્વમાંય એવો ભૂભાગ છે કે જ્યાં જીવસૃષ્ટિ જીવી નથી શકતી તે પણ અનંત ગાળું મોટો છે. આવા બંને ભૂભાગો

કરતાં અનંત ગણો મોટો ચંદ્ર, ચંદ્ર કરતાં અનંત ગણો મોટો સૂર્ય, સૂર્ય કરતાં અનંત ગણો મોટો એક-એક સિતારો અને એવા અનંત સિતારા આકાશમાં ધૂમી રહ્યા છે.

આપણા શરીરથી માંડીને તે પૃથ્વી, ચંદ્ર, સૂર્ય અને અનંત સિતારાઓ; એ બધું મળીને એક બ્રહ્માંડ કહેવાય. એવાં અનંત કોટિ (કરોડ) બ્રહ્માંડોનું અસ્તિત્વ સ્વીકારાયું છે.

પરમાત્માના વિરાટ સ્વરૂપનો સાચો ખ્યાલ આવી શકે તેટલા માટે કહેવાયું છે કે ભગવાનના એક ડુંવાડામાં અનંત કોટિ બ્રહ્માંડો એક આગુની પેઠે ઊડ્યા કરે છે.

દેશી નળિયાવાળા મકાનમાંથી નળિયાની આરપાર આવતું સૂર્યકિરણનું ચાંદરડું આપણા ઓરડાની જમીન પર પડતું હોય તેનો જ - નળિયાથી માંડી ભૂમિ સુધીનો જ - તેજવિશોટો બને તેમાં અનંત આગુઓ - રજકણો ઊડતા આપણે જોઈ શકીએ છીએ.

પરમાત્માના એક ડુંવાડામાં અનંત કોટિ બ્રહ્માંડો એક આગુની પેઠે ઊડ્યા કરે છે. પરમાત્માના એક ડુંવાડાની તુલનામાં અનંત કોટિ બ્રહ્માંડો પણ માત્ર એક આગુ જેવડાં જ લાગે ! તો પરમાત્માનું એક ડુંવાડું કેટલું મોટું હશે !? એક શરીરમાં બોંતેર કરોડ ડુંવાડા હોય તો બોંતેર કરોડ ડુંવાડાવાળું ભગવાનનું શરીર કેવું હશે !? કે જે શરીરના માત્ર ડુંવાડામાં અનંત કોટિ બ્રહ્માંડો પણ માત્ર એક આગુ જેવડા જ ભાસે !

આમ, ભગવાનનું એક ડુંવાડું એટલું વિશાળ-વિરાટ હોય કે તેમાં અનંત કરોડ બ્રહ્માંડો પણ જે એક આગુ બરાબર જ લાગતા હોય તો ભગવાનનાં બોંતેર કરોડ રોમ્બોઇદ્રોમાં કેટલાં અનંત અનંતકોટિ બ્રહ્માંડો હોઈ શકે ?! આમ, આ દષ્ટિએ વિચાર કરતાં વિશ્વ-બ્રહ્માંડોનો વિસ્તાર કેટલો અમાપ-અમર્યાદ થાય ? એવા અમાપ વિસ્તારવાળા વિશ્વના કયા આગુ-પરમાણુ ભાગમાં, સ્વપ્ન વખતે વ્યષ્ટિ-ચૈતન્ય કેન્દ્રીભૂત થશે અને કેવો અને કેટલો અનુભવ કરાવશે તે કોણ કહી શકે ?!

વળી આપણા ગત વર્ષોના અને ગત જન્મોના અનંત અનુભવો, જે સૂક્ષ્માતિસૂક્ષ્મ સંસ્કારોના વિરાટ-વિશાળ સમુદ્રરૂપે આપણા સૂક્ષ્મ શરીરમાં ધરબાયેલા-

સંગ્રહાયેલા છે; તેમાંનો કયો અંશ સ્વપ્નમાં દર્શમાન થશે તેનો અંદાજ લગાવવાનું કોનું ગળું છે ?

ઉપરનું અતિ અલ્પ ચિત્રાણ વાંચી-સમજીને જો, વિશ્વનો મહિમા કાંઈક પણ પલ્લે પડે તો હઠાત મુખમાંથી નેતિ...નેતિ... જ સરી પડે !

આ નાનકડું અવતરાણ - સ્વપ્નની દુનિયાનું રહસ્ય- ખૂબ ધ્યાનપૂર્વક વાંચવાથી, સ્વપ્નની અલૌકિક રહસ્યમયી દુનિયાનું રહસ્ય કાંઈક અંશે છતું થશે. અમને પોતાને પણ આ અવતરાણ સ્વપ્ન દ્વારા જ છતું થયું છે.

જગૃતાવસ્થા એક મોટું સ્વપ્ન જ છે

સ્વપ્નોમાં આપણે સાપને બીજની નજીક જતો જોઈએ છીએ ત્યારે આપણને તેનો ડર નથી લાગતો પણ જો સાપ આપણી તરફ આવતો જાણાય છે તો તુરત આપણે ભયભીત થઈ જઈએ છીએ. આમ કેમ? ખરેખર તો સ્વપ્નમાં બધાં જ દર્શ્યો, આપણા ચિત્તનું જ પરિવર્તિત સ્વરૂપ છે. સ્વપ્નની બીજી વ્યક્તિ પણ ચિત્તસ્વરૂપે આપણે જ હતા. પણ સ્વપ્ન સમયે બીજી વ્યક્તિસ્વરૂપે બનેલું આપણું ચિત્ત આપણને આપણું નથી લાગતું અને તેથી બીજી વ્યક્તિ તરફ જતા સાપને જોઈને આપણને ડર નથી લાગતો. તેમ -

જગૃતાવસ્થામાં પણ આપણને બીજનું દુઃખ, દુઃખ નથી લાગતું. કારણકે બીજને આપણે પારકો સમજીએ છીએ. ખરેખર તો, તત્ત્વજ્ઞાનની દષ્ટિએ તો પારકો પણ પોતાનો જ છે - આપણે પોતે જ છીએ. “વસુધૈવ કુટુંબકમ્”ના ન્યાયે પણ વિશ્વ આપણું કુટુંબ જ છે. પણ અજ્ઞાનવશ આપણને વિશ્વ અને આપણે જુદા લાગીએ છીએ.

જ્ઞાનીઓની દષ્ટિએ જગૃતાવસ્થા પણ એક મોટું સ્વપ્ન જ છે, તેથી તેમને જીવનમાં કદી ભય નથી સતાવતો. અભયની પ્રાપ્તિ એ ઘણી મોટી પ્રાપ્તિ છે. જેમ જેમ સમજને કેળવતા જઈશું તેમ તેમ જગૃતાવસ્થા પણ ખરેખર જ સ્વપ્નાવસ્થા લાગશે.

નિસર્ગોપચાર પદ્ધતિ એમ માને છે કે પંચમહાભૂત તત્ત્વની યોગ્ય પ્રાપ્તિના અભાવે બીમારી આવે છે. પાંચેય તત્ત્વો યોગ્ય માત્રામાં પ્રાપ્ત કરવાથી બીમારી ચાલી જાય છે. પૃથ્વી, પાણી, તેજ, વાયુ અને આકાશ; એ પંચમહાભૂતનાં નામ છે. જુદી જુદી રીતે આપણને પાંચેય તત્ત્વો મળતાં રહે છે. અહીં આકાશ-તત્ત્વ વિષે થોડી જાણકારી પ્રાપ્ત કરીએ.

આકાશનો બીજો અર્થ અવકાશ પણ થાય છે. અવકાશ એટલે ખાલી જગ્યા. આપણે આઘાપાછા થઈએ છીએ, દોડીએ છીએ વગેરે બધું અવકાશમાં કરીએ છીએ. આપણે અત્યારે જ આકાશ-તત્ત્વની વાત કરી રહ્યા છીએ તે આ અવકાશ માત્ર નહીં. આવું અવકાશ તો ઘરમાં બેઠાં બેઠાં પણ મળી શકે છે. તેનાથી આકાશ-તત્ત્વની ઊગ્રપ પૂરાતી નથી. તે ઊગ્રપ પૂરવા માટે તો તે આકાશના સંપર્કમાં આવવું જોઈએ કે જે આકાશના આપણે સૂર્ય, ચંદ્ર અને અનંત તારાઓ જોઈ શકીએ છીએ. ઘરમાં બેઠાં બેઠાં બારીમાંથી આપણને આકાશ દેખાય તો તેને આકાશ સાથે સંપર્ક થયો કહેવાય નહીં. ખરેખર તો આકાશ-તત્ત્વની પ્રાપ્તિ થઈ અર્થાત્ આકાશનો સંપર્ક થયો તો ત્યારે જ કહેવાય કે જ્યારે સૂર્ય-ચંદ્રવાળું આકાશ અર્થાત્ નભોમંડળ સીધી રેખામાં આપણા મસ્તકના સંપર્કમાં આવે. મસ્તક અને આકાશ વચ્ચે કોઈપણ પ્રકારનું આવરણ ન હોવું જોઈએ. આરોગ્ય માટે સૂર્યસ્નાન તે આવશ્યક મનાય છે. તે જ પ્રમાણે ચંદ્રસ્નાન અને તારાસ્નાન પણ આરોગ્યપ્રાપ્તિ અને જાળવણી માટે અતિ મૂલ્યવાન છે. ભલે ચંદ્ર અને તારા દિવસે આકાશમાં દેખાતા નથી પણ તેની હાજરી તો દિવસે પણ હોય જ છે. અનંત સિતારાઓ દ્વારા મહામૂલ્યવાન અમૃતની વર્ષા, પૃથ્વી ઉપર અંબડપાણે ચાલુ જ હોય છે. તે અમૃતનો પૂરો લાભ લેવા માટે આપણે ઘરની બહાર નીકળવું જોઈએ. ચાહે મંદિરે દર્શન કરવા જઈએ કે બગીચામાં લટાર મારવા જઈએ, પણ ગમે તે બહાને ઘરની બહાર નીકળવું જોઈએ. તો જ આકાશના તારાઓના સીધા સંપર્કમાં આપણું મસ્તક આવે અને તેની

અમૃતવર્ષાનો લાભ આપણને મળે. એ વખતે આપણા માથા પર ટોપી વગેરેનું આવરણ પણ ન હોવું જોઈએ.

પૃથ્વી, પાણી, પ્રકાશ અને વાયુ તત્ત્વનો લાભ કેવી રીતે લેવો તે તો લગભગ આપણે જાણીએ જ છીએ પણ આકાશ-તત્ત્વનો લાભ કેવી રીતે લેવો તેની સૂક્ષ્મ જાણકારી સૌને નથી. તેથી તે પ્રગટ કરવાનો થોડો નમ્ર પ્રયત્ન અહીં કરાયો છે.

અનુભવીઓનું કથન છે કે મૂલાધારથી બ્રહ્મરંધ્ર સુધી લંબાયેલી સુષુમ્ણાનું સુષુમ્ણ કિરાણ અતિ સૂક્ષ્મરૂપે બ્રહ્મરંધ્રથી સૂર્ય સુધી લંબાયેલું છે. આ રીતે પણ સૂર્ય સાથેનો સતત સંપર્ક જાળવવાઈ રહેતો હોય છે. લોકભાષામાં ચંદ્રને 'ચંદ્રમા' અને સૂર્યને 'સૂર્યનારાયણ' કહે છે. શરીરને ધારણ કરી રાખવામાં અતિ ઉપયોગી એવાં બંને તત્ત્વો ચંદ્ર-સૂર્યરૂપી માતાપિતા દ્વારા મળતા રહે છે.

શરીર-બંધારણમાં અનેક તત્ત્વોની જરૂરત છે, તેમાં પંચમહાભૂત અતિ આવશ્યક અને અતિ મૂલ્યવાન છે. ચાર પંચભૂતની સાથે સાથે આકાશભૂતને પણ ઉપરોક્ત રીતે જરૂર મેળવવાનો પ્રયત્ન કરીએ. તે માટે ઘરની બહાર ખુલ્લા મસ્તકે નીકળીને મસ્તકને-તાળવાને-બ્રહ્મરંધ્રને સીધું નભોમંડળના સંપર્કમાં આવવા દઈએ જોઈએ નભોમંડળમાંનાં પુષ્કળ અમૃત-ભંડારોનો લાભ લઈ શકીએ.

ઝાડ, પહાડ, પૃથ્વી, પથ્થુ, પત્તી વગેરે કોઈનાં મસ્તક પર આવરણ નથી, તે સર્વે સીધાં જ નભોમંડળના સંપર્કમાં રહે છે. છજ નીચે રહેલી વનસ્પતિ, આકાશ નીચે સીધી રહેલી વનસ્પતિના જેટલી ખીલી નથી શકતી. ઝાડનાં પાંદડાંની ઉપરની બાજુએ જ્યાં સીધો આકાશનો સંપર્ક થાય છે તે ભાગ લીલોછમ હોય છે અને નીચેનો ભાગ ફિક્કો હોય છે.

ધોમ ધખતા તાપમાં કે મુસળધાર વરસતા વરસાદમાં કે કડકડતી ભયંકર ઠંડીમાં ખુલ્લા મસ્તકે ઘર બહાર ફરવાની વાત અહીં સમજવાની નથી પણ કુદરતી સામાન્ય અનુકૂળ વાતાવરણમાં આકાશસ્નાનનો લાભ લેવાની વાત છે.

ડૉ. એમ. એમ. ભામગરા (હેલ્થ સાયન્સ ટ્રસ્ટ) નો
પ્રેરણાદાયી પત્ર

હેલ્થ સાયન્સ ટ્રસ્ટ

ડૉ. એમ. એમ. ભામગરા
'કોઝી કોના'
૧૯, રવિ સોસાયટી,
રેવુડ, લોનાવલા-૪૧૦ ૪૦૧.
તા. ૨૦-૧૧-૯૯

ડૉ સદ્ગુરુસમર્પણભિક્ષુ,

મહિના પહેલાં આપ તરફથી 'મુક્તા' (પાતંજલ યોગદર્શન - સમાધિપાદ) અને 'શાંતા' (પાતંજલ યોગદર્શન - સાધનપાદ) - બે પુસ્તકો ભેટ સ્વરૂપે મળ્યાં હતાં. એ પુસ્તકો પર છેલ્લા બે કલાકથી હું અટકી-અટકીને, મનન-ચિંતન સાથે નજર નાખી ગયો છું. અત્યારે રાતના બાર વાગવા આવ્યા છે. ઊંડો અભ્યાસ માંગી લે એવાં આ પુસ્તકો મોકલી મારા પર આપે મોટો ઉપકાર કર્યો છે. આપનો આભારી છું. પરમ પૂજ્ય યોગભિક્ષુનો એથીય વધુ આભારી છું.

પુસ્તકો પર 'ભેટ-પ્રસાદી : પૂજ્યશ્રીના આદેશથી' લખ્યું છે, તે સાફ વાંચી શકાતું નથી. "પ્રબુદ્ધ જીવન" (મુંબઈના જૈન યુવક સંઘનું માસિક)ના આદેશથી તો ન હોય એવો વિચાર પણ આવેલો. જે કે 'પૂજ્યશ્રી' યાને યોગીરાજભિક્ષુના આદેશથી મોકલાવાયું હોય એની શક્યતા વધુ ગણું છું.

અલગથી કેટલાંક લખાણો પણ વચમાં મને મળેલાં, જેનાથી હું ખૂબ જ પ્રભાવિત થયો હતો. વળી તે જ લખાણોમાંથી 'કુદરતી સ્વાસ્થ્ય'ના છેલ્લા અંકમાં (તા. ૧૨-૧૧-૯૯) યોગભિક્ષુનો લેખ "નિસર્ગોપચારને વ્યાપક અર્થમાં સમજાવે" પ્રકાશિત થયો છે. એ બે પાનાંના લેખની પાંચસો નકલ છપાવીને, હું મારી આદત પ્રમાણે મિત્રોમાં વહેંચનાર છું. અમારી સ્વાસ્થ્યશિબિર ૩-૯ ડિસેમ્બર દરમિયાન અહીં લોનાવલામાં થનાર છે. ત્યારે

શિબિરાર્થીઓને ભેટ અપાતા સાહિત્યમાં પણ એ લેખની લઘાણી કરીશું. "વાત્સલ્યભાવ"માં દર્દને તરબોળ કરી દેવાની વાત મારા હૃદયને સ્પર્શી ગઈ છે. બીજે મુદ્દો - "અશક્તિ આવે તો શક્તિ મુજબ જ પ્રવૃત્તિ કરવી... સંસાર-વ્યવહારની પ્રવૃત્તિઓને ધીરે ધીરે સંકેલતા જવ એમ કુદરત કહી રહી છે." વગેરે મુદ્દાઓ બહુ જ અગત્યના છે. અને ત્રીજી વાત ગુરુપથીની પણ ગમી ગઈ.

વાત્સલ્યભાવની વાત થોડી વિચારીને મને કરવાની ગમેલી. એક વેળા નાની પુસ્તિકા શિયુવિહારના શ્રી માનભાઈ ભટ્ટે પ્રકાશિત કરેલી. શીર્ષક બાંધેલું : "સરદાર બનીશું કે દિલદાર?" ભાવનગરથી મંગાવી જોશો. મારી પાસે એક જ પ્રત બચી છે. પુનઃ મુદ્રિત કરવી છે - થાય ત્યારે. પણ એ સંદર્ભમાં જ હજી ગઈ કાલના 'ગુજરાત સમાચાર' (તા. ૧૮ નવેમ્બરના)માં ગાંધીજીના વાત્સલ્ય વિષે વાંચી આનંદ થયો. ખૂબી તો એ છે કે વલ્લભભાઈ પટેલમાં એવો જ વાત્સલ્યભાવ હતો એ વિષે ગાંધીજીએ નોંધ કરી છે. આ રહ્યા ગાંધીજીના શબ્દો :

"જે લમાં પણ એ ખુશમિજલ! એ જ ખડખડાટ હસવું! અદ્વિતીય શૂરવીરતા! દેશ-પ્રતિની તો મને ખબર હતી જ પણ જેલમાં જે પ્રેમથી મને તરબોળ કર્યો છે, તેથી તો મને મારી વ્હાલી માતાનું સ્મરણ થઈ આવ્યું. તેમનામાં માતાના આવા ગુણો હશે તે તો હું જાણતો જ ન હતો..."

વધુ ક્યારેક.....

લિ. ભામગરાના
ગુરુદેવને
સાદર વંદન.

શ્રી વરધીભાઈ ઠક્કર (પ્રકૃતિપ્રેમી પરિવાર)નો પ્રેરણાદાયી પત્ર

પ્રકૃતિપ્રેમી પરિવાર

પરમ આદરણીય સંત મહોદય શ્રી યોગભિશુજી

મહારાજ,

મીકું મધ બને અનેક ફૂલોના રસથી, બહુજનહિત થાય તેવાં કામો પણ બહુજનના સહકારથી જ થાય. 'પ્રકૃતિપ્રેમી પરિવાર' દ્વારા ભાગવત વિદ્યાપીઠ સોલા ખાતે તા. ૧૧ થી ૨૦ સપ્ટેમ્બર, ૧૯૯૯ દરમિયાન આયોજિત પ્રાકૃતિક ઉપચાર સ્વાસ્થ્યરક્ષા શિબિર સારી રીતે સમાપ્ત થયો એ પણ માનવીમાં પડેલી માનવતાની મહેકને જ આભારી છે. કાર્ય પૂરું થયા બાદ એના આનુષંગિક કર્તવ્યોમાંથી અમે પરવારી રહ્યા છીએ, ત્યારે બાકી રહી છે આ કાર્યના નાના-મોટા સહયોગીઓની સ્થાયી સ્મૃતિ. આપ/આપની સંસ્થા પણ એ પૈકીના એક હોઈ અમારા હૃદયની ઊંડી આભારની લાગણી વ્યક્ત કરવા આ પત્ર લખવો અમને જરૂર લાગ્યો છે. થયેલ કાર્યનો આનંદ અને આવાં કામ આપ સૌના સહયોગથી થતાં રહે તેવી આશાથી આ પત્ર લખીએ છીએ.

સમાજે વ્યાપકપણે ઝીલી લીધેલાં અને માન્ય ગણેલાં અનેક સામાજિક-શૈક્ષણિક-ધાર્મિક-સાંસ્કૃતિક કામો માટે કાર્યકરો મેળવવાનું કામ જોટલું સહેલું છે તેટલું નવાં મૂલ્યો પ્રસ્થાપવા માટે હાથ ધરેલાં, સમાજચેતનાથી વત્તેઓછે અંશે છેટાં રહેલાં કામો માટે સહયોગીઓ મેળવવાનું સહેલું નથી. એ દષ્ટિએ આ કાર્ય માટે સૂઝ, કાર્યદક્ષતા અને સમયનું દાન કરનાર કરોડરજીરૂં કાર્યકરો પ્રત્યેનું ઋણ પ્રથમ યાદ આવે છે.

એટલો જ મહત્વનો સહયોગ શિબિરના હાઈડ્રપ નિમંત્રિત મહેમાન વક્તાઓનો ગણાય. નિઃસ્વાર્થ ભાવે

પિરસાયેલા આપના ઘૂંટાયેલા જ્ઞાન, અનુભવ અને વિવેકિતાનો નિચોડ સૌને પ્રાપ્ત થઈ શક્યો એનો ઊંડો સંતોષ છે.

આ કાર્યને અનુરૂપ પ્રાકૃતિક વાતાવરણથી ભરપૂર વીજળી-પાણી સહિતની સુવિધાઓથી સજ્જ મોકળાશભર્યા આવાસની સુવિધા પ્રેમ અને આદરપૂર્વક પ્રાપ્ત થઈ શકી તે પણ ભાગવત વિદ્યાપીઠ, સોલા અને તેની સાથે સંકળાયેલા સેવાભાવી સદ્ગૃહસ્થોને આભારી છે.

આ કાર્ય પ્રસંગે આપના તન-મન અને ધનથી મળેલ નિઃસ્વાર્થ અને અમૂલ્ય સહકાર બદલ અમો આપના ખૂબ ખૂબ ઋણી છીએ. ભવિષ્યમાં આવી યજ્ઞ-પ્રવૃત્તિ માટે પુનઃ પુનઃ આપનો સહકાર પ્રાર્થાએ છીએ.

થયેલા કાર્યના મૂલ્યાંકનરૂપે તેમજ ભાવિ કાર્યક્રમના વધુ વિકસિત સ્વરૂપ માટે આપનાં સૂચનો અનુકૂળતા મુજબ રૂબરૂ પત્ર દ્વારા આપતાં રહેશો તે આવકાર્ય નહીં પણ સવિશેષ ઈચ્છનીય પણ છે.

પ્રકૃતિપ્રેમી પરિવાર વતી
વરધીભાઈ ઠક્કરના
સરનેહ વંદન

લેસર ટાઈપસેટીંગ:-

જાનકી ગ્રાફીક્સ એન્ડ સ્ક્રીન પ્રિન્ટીંગ, ૧૦, ત્રિવેણી
પાર્ક સોસાયટી, રન્નાપાર્ક, અમદાવાદ-૬૧.

ફોન :- ૭૪૫૪૬૬૯

ओश्वर का बोधक (नाम) प्रणव/ओम् है।

(समाधिपाद के श्रुतों का वाक्यानुवाद)

- (२४) क्लेश, कर्म, कर्मफल और वासना जिसमें नहीं है ऐसा पुरुषविशेष/चेतनविशेष ओश्वर है।
- (२५) ओश्वर संपूर्ण सर्वज्ञ है।
- (२६) ओश्वर पूर्वकाल के गुरुओं के भी गुरु है और काल की मर्यादा से (जन्म-मृत्यु से) पर है।
- (२७) ओश्वर का नाम प्रणव/ओम् है।
- (२८) अर्थ के चिन्तन सहित ओम् का जप करना।
- (२९) चिन्तन सहित जप करने से अन्तरायों का अभाव और आत्मसाक्षात्कार होता है।

प्रतिष्ठान - ओम् परिवार, १/अ, पतिपडनगर, नारनपुरा, अहमदाबाद-३८० ०१३।

● द्रष्टव्य उद्देश्य :-

(१) सर्वव्यापक परम सूक्ष्म चेतन तत्त्व के जेजुं नाम प्रणव (ओम् -ॐ) छे तेनी प्रतीति जहुजनसमाजने कराववा प्रयत्न करवो. (२) 'योग' नो प्रचार, प्रसार अने संशोधन करवा प्रयत्न करवो. (३) समाजनुं नैतिक धोरण ठीरुं लाववा माटे आध्यात्मिक ज्ञाननो साहित्य द्वारा प्रचार अने प्रसार करवानो प्रयत्न करवो. (४) आ उपरांत 'जहुजनहिताय-जहुजनशुभाय'ने लगतां कार्यों जेवां के केंजवणी, तपीणी सारवार वगैरे करवा माटे प्रयत्न करवो.

PRINTED BOOK

Registrar of News Papers of India under Regd. No. 48770/90
L-5/131/QT/34/90-91

આદ્યસંસ્થાપક તથા આધ્યાત્મિક વડા
પ. પૂ. ગુરુદેવ શ્રી યોગભિક્ષુજી

PRINTED & PUBLISHED BY :-

Dr. S. S. Bhikshu for
AUMGURU PREMSAMARPANDHYANBHIKSHU PARIVAR TRUST
1/A, Palladnagar Society, Naranpura, Ahmedabad - 380 013.
Printed at: Kunal Offset, Odhav, Ahmedabad.
Hon. Editor : Naishadh Vyas
(Reg. No. E/4416 Date 11-5-81)
I.T.E.U. 80-G (5) No. H.Q. -III 33-163/95-96 up to March 2000

લવાજમ દર :-

વાર્ષિક સભ્ય (ભારતમાં) ----- રૂ. ૨૦-૦૦
આજીવન સભ્ય (") ----- રૂ. ૨૫૦-૦૦
વાર્ષિક સભ્ય (પરદેશમાં) ----- ૧૨ \$
આજીવન સભ્ય (") ----- ૧૦૧ \$

લવાજમ મોકલવાનું સ્થળ :-

- (૧) ડૉ. સોમાભાઈ એ. પટેલ
૧/અ, પલિયડનગર,
સેન્ટ પ્રેવિયર્સ હાઈસ્કૂલ રોડ,
નારણપુરા, અમદાવાદ-૩૮૦ ૦૧૩.
- (૨) નૈષઘભાઈ સી. વ્યાસ
"સ્વાશ્રય",
૩, ગંગાધર સોસાયટી, રામબાગ પાછળ,
મણીનગર, અમદાવાદ-૩૮૦ ૦૦૮.

સૂચના :-

- (૧) લવાજમ ચેક દ્વારા અથવા મનીઓર્ડર દ્વારા
" ઓ. પ્રે. પ. ટ્રસ્ટ " ના નામે મોકલવું. સાથે
આપનું પૂરું નામ, સરનામું શુદ્ધ અક્ષરોમાં
લખી મોકલવું.
- (૨) જે સભ્યનાં રહેઠાણનાં સ્થળ બદલાયાં હોય
તેમણે તેમના નવા રહેઠાણનું પૂરું સરનામું
લખી મોકલવું જેથી વ્યસ્થાપકોને અંક
મોકલવામાં સરળતા રહે.
- (૩) " રુતમ્ભરા " ને લગતો પત્રવ્યવહાર નીચેના
સરનામે કરવો.
નૈષઘભાઈ સી. વ્યાસ
"સ્વાશ્રય",
૩, ગંગાધર સોસાયટી, રામબાગ પાછળ,
મણીનગર, અમદાવાદ-૩૮૦ ૦૦૮.

પ. પૂ. ગુરુદેવ શ્રી યોગભિક્ષુજી
સાથેના સંસ્મરણો તથા પ્રેરક
પ્રસંગો આવકાર્ય છે.

To,

Pin Code
